

Svakodnevna i životna priča (Teorijski i terenski rad)

Matijašec, Mateja

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:803078>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-07-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Mateja Matijašec

**Svakodnevna i životna priča
(teorijski i terenski rad)**

**(DIPLOMSKI RAD)
Rijeka, 15. lipnja 2015.**

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Mateja Matijašec
Matični broj: 17392

Svakodnevna i životna priča
(teorijski i terenski rad)

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost
Mentor: Prof. dr. sc. Estela Banov

Rijeka, 15. lipnja 2015.

Sadržaj:

1. Uvod.....	1
2. Pitanje folklor.....	2-4
3. Terminološko određenje pojma usmene povijesti.....	5-10
3.1. Povijest o životu.....	7-9
3.2. Koncept sjećanja i pamćenja.....	9-10
4. Bilježenje usmene povijesti.....	11-18
4.1. Usmeni povjesničari.....	13-15
4.2. Terensko istraživanje.....	15-16
4.3. Jezik kazivača.....	16-17
4.4. Transkribiranje zvučnih zapisa.....	17-18
5. Iskazi i interpretacija.....	19-44
5.1. Iskaz ispitanika Josipa Polančeca.....	19-25
5.2. Interpretacija iskaza Josipa Polančeca.....	25-28
5.3. Iskaz ispitanika Anice Matijašec.....	28-32
5.4. Interpretacija iskaza Anice Matijašec.....	33-35
5.5. Iskaz Miljenka Pavešića.....	35-42
5.6. Interpretacija iskaza Miljenka Pavešića.....	42-44
6. Poredbeni elementi kazivanja.....	45-46
7. Zaključak.....	47-49
8. Sažetak.....	50-51
9. Ključne riječi.....	51
10. Popis literature.....	51-55
11. Prilozi	

11.1. CD s tonskim zapisom

1. Uvod

Ovaj rad ima svrhu analize usmenih iskaza i osobnih priča koje su usko povezane s usmenom književnošću. Također, odgovara na pitanja o odnosu usmene povijesti i folklora. Spominje problematiku terenskog istraživanja koje je neophodno kako bi se usmena povijest mogla zabilježiti.

Provedeno je istraživanje usmenih iskaza metodom karakterističnom za usmene povijesti/*oral history*. Nudi se kratak pregled poimanja folklora u zadanom kontekstu, a sama teorija na kojoj ovaj rad počiva vodi ka temi usmenog kazivanja koje je najvrijednija odrednica rada. Ispituje se osobna povijest tijekom sredine 20. stoljeća. Kazivači su različiti, a samim time i njihovi iskazi. Svaka priča zasebno odikuje svojom jedinstvenošću, vidljive su različitosti onodobnog života sve od društvenog, ekonomskog i kulturnog statusa. Na kraju rada objašnjava se proces transkripcije iskaza i provodi se interpretacija istih s više aspekata. Kod analize životnih priča uočavaju se specifičnosti i razlike u sadržajnom i formalnom izrazu kazivača. Najvažnija je metoda koja se primjenjuje čin bilježenja usmene povijesti.

2. Pitanje folklor

Temeljna je uloga folklor prenošenje i održavanje institucija kulture. W. R. Boscom ističe paradoks folklor koji je prenošenje i održavanje kulture, ali i „tjeranje“ pojedinca da se iste pridržava, ali istodobno i društveni prihvatljiv odušak za prisilu koje mu te iste institucije nameću. Boscom u jednoj posebnoj raspravi obrazlaže svoje poimanje folklor ograničeno na područje umjetnosti riječi (*verbal art*); zauzima se za nju iz metodološkog aspekta s ciljem lakše analize grupa srodnih fenomena (Boscom u Bošković-Stulli *Usmena književnost nekad i danas* 1983: 25).

Dan Ben Amos govori kako *folklor, ustvari, istovremeno nije ništa od navedenoga i jest sve navedeno. Folklor doista sadrži znanje, on jest izraz misli, umjetnički je uobličen, ali je istodobno i jedinstvena pojava koja se ne može svesti na bilo koju od spomenutih pojava* (Hameršak 2010: 7).

Sama riječ „folklor“ razvila se od saksonske složenice *Folk- Lore* što u prijevodu znači *znanje naroda*. *Tekst kojim je u uporabu uvedena složenica „folklor“ ustvari je pismo koje je Wiliam John Thoms pod pseudonimom Ambrose Martin objavio 1846. godine u časopisu „Athenaeum“.* U tom je pismu Thoms, među ostalim, upozorio istraživače narodnih starina i književnosti da područje njihova interesa bolje opisuje složenica „folklor“, tada pisana „*Folk-Lore*“. *Folklor je, prema Thomsu, znanje ljudi ili poimence „stare navade, običaji, svetkovine, praznovjerja, balade, poslovice i slično“ koje nastaju pred društvenim i kulturnim promjenama iz sredine 19. stoljeća, koje su same po sebi neznatne, ali koje su osnova za rekonstrukciju prдавne prošlosti* (Thoms 2010: 28). Thoms nakon ponuđene definicije postavlja i pitanje o onome što je danas već izgubljeno, a bilo je zanimljivo te poziva na sustavno skupljanje i dokumentiranje folklor kako bi se spasilo ono što se još da spasiti. Sve navedeno želi iskoristiti za svrhu rekonstrukcije prošlosti.

Giovani Crocini u knjizi *Temeljni problemi folklor* dijeli folklornu građu: umjetnost, književnost, znanost i narodni moral te govori kako se folklor do sada proučavao kao nešto „pitoreskno“, a nije se obraćala pažnja na folklor kao promatranje koncepcije svijeta i života. Folklor je sam sebi svrsishodan i *jedina mu je primjena u tome da narodu pruži elemente za dublje poznavanje samoga sebe* (Gramsci 2010: 63).

W. R. Bascom navodi tri problema folklor koji se javljaju kod antropologa: društveni kontekst, odnos folklor i kulture i funkcije folklor. Ono što je najbitnije jest da se *folklor nekog naroda može u potpunosti razumjeti samo kroz poznavanje njegove kulture* (Bascom 2010: 74). Gleda li se folklor na taj način, zaključuje se da je on mehanizam za održavanje stabilnosti kulture. *On se koristi kod mladih da im usadi običaje i etičke standarde, a kod odraslih da ih se pohvali kad se pridržavaju normi* (Bascom 2010: 86). Također govori kako je *čitav folklor tradicijski, ali nisu sve tradicije folklor* (Bascom 1953: 285). Hameršak se osvrće na njegovu rečenicu te je izmijenjuje: *neke su tradicije folklor, ali nije čitav folklor tradicijski* (Ben-Amos 2010: 133).

Problem definicije folklor svodi se na određenje svih oblika folklor. Kad i ako se to postigne moguće je odrediti definiciju folklor kroz nabrojanje svih njegovih vrsta. Alan Dundes predlaže definiciju folklor na tri razine analize (Dundes 2010: 93). On govori kako se svakom folklornom obliku može analizirati njegova tekstura, njegov tekst i kontekst. Pritom se tekstura odnosi na jezik, na foneme i morfeme koji se koriste. Proučavanje teksture svodi se na proučavanje jezika. Tekst folklornog oblika jedna je inačica ili jedno kazivanje priče. Zadnja je razina analize sam kontekst folklornog oblika koji se odnosi na društvenu situaciju u kojoj se koristi. U članku „Folkloristika u 21. stoljeću“ ističe kako korijeni discipline folkloristike leže u prikupljanju starina ili potrazi za neobičnim i čudnim (Dundes 2010: 269).

Bošković- Stulli ističe kako se pitanje folkloru u okviru njenog razmatranja svodi na kontaktnu umjetničku komunikaciju (to pridonosi shvaćanju folklorne, odnosno usmene književnosti) (vidi Bošković-Stulli 2010: 181), a zanimljivo je i viđenje Lorry Honke koji navodi kako je proučavanje usmenih priča središnji dio folkloristike koji se bavi društveno uvjetovanom i usmeno prenošenim oblicima folkloru (Honko 2010: 349).

Tijekom razvoja i razvijanja povijesti mnogo se raspravljalo o pitanju folkloru, a i danas ostaje otvoreno pitanje kako je folklor i folklorizam vezan uz književnost (suodnos folkloru i pisane i usmene književnosti), ali nedoumice se najčešće uspješno rješavaju iščitavanjem konteksta.

3. Terminološko određenje pojma usmene povijesti

Etnolozi/ kulturni antropolozi i folkloristi i ostali znanstvenici koji se bave proučavanjem usmene povijesti neprestano su u doticaju s ljudima koji pričaju o svojim životima, prošlim iskustvima, čime njihove priče (koje ili sami potiču ili na neki način bilježe u „prirodnom“ kontekstu) postaju analitičkim predmetom. Neki će njihove priče nazvati životnim pričama, neki životnim povijestima, neki osobnim pripovijestima, neki pripovijestima o osobnom iskustvu, a neki će reći da imaju posla s pričanjima o životu. Neki će reći da njihovi sugovornici pripovijedaju, a neki da kazuju. U pravilu, gotovo svaki istraživački rukavac raspolaže specifičnim korpusima koji su uvjetovani specifičnim poimanjem discipline i uporabom specifičnih metodoloških postupaka (usporedi Marković 2012: 119).

Raznovrsna je upotreba terminologije kad se govori o pričanjima nekoga o nečemu iz prošlosti.

Najčešće termini koji se koriste u literaturi na engleskome jeziku za pojedine oblike pričanja o životu su životna priča (life story), životna povijest (life history), osobna pripovijest (personal narrative), pripovijest o osobnom iskustvu (narrative of personal experience) (usporedi s Marković 2012: 120). Najobuhvatniji termin iz hrvatske prakse bio bi svakidašnje pričanje.

Autorica Linda Dégh pristupa konceptu životne povijest kao folklornom žanru. Tumači da je prije svega zanima ljudska kreativnost u pričanju. Definira je kao priču *koja može biti usmeno ispričana u izravnom intervjuu i strukturirana prema pripremljenom upitniku, priču koja može biti i proizvod intenzivne analitičke konverzacije između istraživača i ispitanika, može nalikovati i spontanoj naraciji u kojoj istraživač umanjuje svoj utjecaj na prirodni kontekst* (usporedi s Marković 2012: 123). Ljudsko iskustvo u ovakvim pričama uzima se kao primarni izvor konstrukciji priče.

Titon životnu priču definira kao priču o pojedinčevu životu ili priču o onome što kazivač misli da je značajan dio njegova života. Razlikuje je od životnih povijesti kao antropološkog koncepta te životnim pričama pripisuje fikcionalnu i dokumentarističku vrijednost (vidi Marković 2012: 129).

Mirna Velčić koncept životne povijesti naziva „povijest o životu“. U nas često citiran zbornik *Life history as cultural construction/performance*¹ (Hofer i Niedermüller) tematizira koncept životne povijesti i njegove važnosti za etnološka, antropološka i folkloristička istraživanja.

Bausinger, Oring također nude svoje definicije životne povijesti koje su navedene u zborniku. Charlotte Linde smatra koncept životne priče kao dio usmene komunikacije koji je fragmentiran, promjenjiv, dinamičan. Navodi kako svatko od nas ima svoju životnu priču.

Zaključno Linde objašnjava kako životne priče izražavaju pojedinčevo viđenje sebe i vlastitih promjena kroz tijek vremena.

Marković radi razliku između pojma „pričanja o životu“ i „životna priča“. Kao temeljnu razliku navodi da životna priča govori o neposrednom iskustvu, a priče o životu mogu govoriti i posredovano iskustvo.

Pripovijest o osobnom iskustvu drži temelje kakvim su ga postavili Sandra Dolby Stahl² i Labov i Waletzky³. Najveća razlikovnost između navedenih koncepata *jest taj što su pripovijesti o osobnom iskustvu često shvaćane kao pripovijesti koje se pričaju prvi put, ili za one koje je nebitno pričaju li se prvi put ili se ponavljaju, koje se mogu i ne moraju prepričavati u drugim*

---

¹ 1988. godine u Budimpešti je organiziran međunarodni skup o životnoj povijesti koje je rezultirao tim zbornikom

² autorica govori o konceptu osobne pripovijesti (*personal experience story*), proučava cijeli niz usmenih pripovjednih žanrova- memorat, anegdotu, istinitu priču, glasine, reminiscencije...

³ autoru navoe koncept *pripovijesti o osobnom iskustvu*

pripovijednim kontekstima (Marković 2012: 140). Navedene priče su male priče o osobnom iskustvu. Ovakav pristup nije bio prihvaćen od strane folkloristike jer ne pruža argumente za prihvaćanje priča o osobnim iskustvima, sjećanjima, nemaju ponovljiv obrazac.

Richard Bauman u drugoj polovici 80-ih nudi rješenje i koristi termin pripovijest o osobnom iskustvu (*personal experience narrative*) kako bi obuhvatio i ono osobno i iskustveno.

Donald Braid 1996. promatra pripovjedne izvedbe pojedinaca i recipijentu daje aktivnu ulogu te pripovijest stavlja u kontekst ljudskog života. Ono što se pričama prenosi za Braida je *resurs nataložene mudrosti i interpretativni proces koji je u tijeku, a pripovijest postaje važna kao sredstvo kojim se transformiraju vremenski odnosi u bezvremene cjeline, mreže međuodnosa koje se mogu istraživati i razumjeti* (Marković 2012: 148).

3.1. Povijest o životu

Svaki čovjek nosi svoju priču koja ga čini različitim, zanimljivom individuum zapovijesne teoretičare i zapisivače usmene povijesti. Usmena je povijest koja korespondira s pojmom usmena književna tradicija sustavna kolekcija svjedočenja živućih ljudi o njihovim iskustvima. Renatas Jabmrešić Kirin bavila se načinom na koji se osobno iskustvo upisuje u povijesno pamćenje. Ista autorica ističe i konvencije predstavljanja i vrednovanja osobnog iskustva relevantne za pojedine zajednice i društva i njihovo (re)interpretiranje povijesti. Povjesničari su prepoznali da su svakodnevna sjećanja svih „običnih“ ljudi, a ne samo istaknutih pojedinjaca koji uživaju status- povijesno relevantna. Uspomene i priče nužno je čuvati i dokumentirati da se ne dogodi da zauvijek nestanu.

Usmena je povijest snimljen zvuk o povijesnoj informaciji. Informacije se dobivaju pomoću intervjua koji prezentiraju životnu priču neke osobe ili pak neko njeno iskustvo. Termin „povijest o životu“ specifičnije je upotrebljavati u ovome kontekstu jer je riječ o usmenim kazivanjima pojedinaca koja se pripovijedaju u svrhu istraživanja. Kazivanja osobnih povijesti u životu izraz su osobnog iskustva. Bošković Stulli navodi da kazivanja zaslužuju svoje mjesto u folkloristici. Priče pojedinaca, a samim time i naše priče vrijedna su blaga za našu zajednicu i mogu poslužiti za promatranje. Koristeći tehnike bilježenja usmene povijesti možemo otkriti i očuvati nepisanu povijest u manjim i većim okvirima.

Richard Dorson razlučio je *oral folk history*, koja u sebi uključuje i *oral personal history* (tj. *usmena osobna povijest*) i *oral traditional history* (tj. *usmena tradicijska povijest*). Usmena osobna povijest se odnosi na osobnu povijest i iskustvo pojedinca, dok se usmena tradicijska povijest tiče povijesti koja je zajednička cijeloj zajednici.

Verbalno posredovanje osobnih iskustava može se promatrati kao oblik govornog žanra svakodnevne komunikacije, kao jedan od folklornih usmenopoznih žanrova, ili, kada je objavljeno, kao žanr autobiografske književnosti tj. dokumentarne proze (Jambrešić Kirin 1995: 170). Usmena je povijest toliko fleksibilna da ljudi svih dobi mogu primijeniti metode ispitivanja i slušanja kako bi učili o povijesti i pričama iz povijesti. Povezanost kompetencija pripovjedača pripovijedaka i kazivača usmene, osobne povijesti mogu se povezati.

Velički navodi kako pripovjedači još od prošlosti imaju važne funkcije, *pričali su o životnim istinama i o životu samomu, u svim njegovim nijansama. Bili su čuvari životnih mudrosti... Pričanje priča može uspjeti jedino ako pripovjedač voli odabranu priču, ako je ona postala dio njega, njegovo društveno blago. Tek tada on priču može predati/prenijeti djeci* (vidi Velički

2013: 43). Smatra se da je ovakvo opisivanje pripovjedača i njihove povezanosti s pričom bitan element i spojnica s iskazima zato što su kazivači proživjeli svoje priče te ih podijelili na iduće generacije.

Na temelju osobnih priča i reminiscencija izvode se određeni zaključci; npr. kako su na životni vijek pojedinca utjecali različiti konteksti, a to će se vidjeti i na konkretnim primjerima (vidi Velčić 1991: 67).

3.2. Koncept sjećanja i pamćenja

Pripovijedanje sjećanja svojevrsna su (re)interpretacija doživljenog, izvještaji o prošlosti. Kognitivni psiholog Ulric Neisser iznosi teoriju o nekoliko vrsta samoznanja. Njegova teorija oslanja se na različite oblike informacija koje za sobom vuku različite vrste sebstva. To su redom: ekološko sebstvo, interpersonalno sebstvo, prošireno sebstvo, privatno sebstvo i konceptualno sebstvo. Ekološko sebstvo opaža se u odnosu na materiju i javlja se u najranijem djetinjstvu, interpersonalno promatra interakcije s drugom osobom/drugim osobama, prošireno sebstvo definira kao sebstvo sjećanja i anticipacije, privatno sebstvo proučava način doživljavanja sebe i formiranja svijesti o ne dijeljenju iskustva s drugim ljudima u smislu poimanja jedinice te konceptualno sebstvo koje je sačinjeno od mnogo samoinformacija (npr. prepoznavanje društvenih uloga, osobina, osobnosti...) Sve teorije sebstva međusobno su ovisne i povezane.

Kazivači su podijelili svoja jedinstvena iskustva- događaje, vrijeme, mjesta... što se povezuje s Tulvingovim konceptom epizodnog pamćenja. On ga definira kao pamćenje koje *sadrži eksplicitna sjećanja na događaje u specifičnom vremenu i prostoru nečije osobne prošlosti* (Marković 2012: 294).

Autobiografsko je pamćenje ono što se od kazivača dobilo za ovaj rad. Rezultat takve vrste pamćenja su životne pripovijest i nepobitno je da je ono uvijek u *većoj ili manjoj mjeri pripovijedano* (Marković 2012: 289). Također, autobiografsko pamćenje ne može se definirati kao takvo ukoliko nije ispričovijedano. *Sjećanja žive u trenutku u neprestanoj dijalektici sebstva i drugih u pričanju i prepričavanju* (Marković 2012: 300).

4. Bilježenje usmene povijesti

Metoda usmene povijesti⁴ je morala proći dugi put da bi izborila svoje priznanje među povjesničarima. Usmena nas povijest uči što se promijenilo, a što ostaje isto tijekom vremena, točnije što smo sad, a što smo bili. Iako povjesničari svoj rad uglavnom temelje na povijesnim dokumentima, noviji povijesni događaji imaju svoje svjedoke čiji je „glas“ korisno sačuvati.

Etnolozi/antropolozi su oduvijek svoj rad temeljili na intervjuima i promatranju, pa bi se moglo reći da metoda usmene povijesti nije donijela bitne novitete. U počecima ove metode snimali su se uglavnom razgovori s istaknutim pojedincima, sudionicima važnih povijesnih događaja. Stvaranje usmene povijesti podrazumijeva dva aktera- jednog koji postavlja pitanja i drugog koji na njih odgovara- kazivač. Kod samog planiranja projekta bilježenja usmene povijesti jedan čovjek ili čitava grupa ljudi pred sebe stavljaju određene zahtjeve, plan i željeni cilj i ishod bilježenja usmene povijesti. Prije samog početka bilježenja važno je postaviti si pitanje i odrediti informacije koje su poznate te se okrenuti onima koje se tek želi saznati. Kao vrlo bitna stavka projekta svakako se uzima i kazivačeva suglasnost o samome projektu te o kasnijoj distribuciji, kopiranju i upotrebi nasnimanog. Svaki ispitivač ispitaniku mora predstaviti cilj i svrhu svog intervjuiranja. Ispitanik ima pravo znati kako će njihov intervju biti upotrebljen. U projektima usmene povijesti, ispitanik se prisjeća događaja koje ispitivač bilježi- snima zvučni zapis te zapisuje bilješke. Ispitivač stvara zbirku svoju sjećanja, odnosno povijesni zapis.

Strpljenje tijekom bilježenja i kratke kognitivne pauze sastavni su dio intervjuiranja jer se tijekom bilježenja usmene povijesti ispitanik često prisjeti nekih irelevantnih stvari koje kasnije često posluže za saznanje nečeg novog.

---

⁴ kao osnivači metode navode se Alan Nevins i Louis Starr. Oni su postavili temelje metodi *oral history* u Americi

Kako bi se razumijevanje između ispitivača i ispitanika što bolje odvijalo, pitanja koja ispitivač postavlja moraju biti jasno oblikovana. Ispitivač se unaprijed treba informirati i mora biti svjestan stvarne razlike između ispitanika i sebe- godine, rasa, status u društvu, stupanj obrazovanja, religija, nacionalnost, spol... Također, ispitivač u obzir mora uzeti i ispitanikovo psihičko stanje. Treba se unaprijed odrediti i okvirno vremensko trajanje intervjua kako ne bi postao zamoran (60-90 minuta). Relevantna je i povezanost i dubina poznanstva između istraživača i kazivača. Ispitivač mora poštivati individuu ili zajednicu koju je odabrao za intervjuiranje te prije svega pokušati ostati objektivan.

Najvažniji pojmovi u činu bilježenja povijesne usmenosti su: ispitivač (onaj koji postavlja pitanja), ispitanik (onaj koji priča svoju priču), povijesni zapis. Usmena povijest ovisi o ljudskom pamćenju i govorenoj riječi. Tehnike zapisivanja kreću od ručnog zapisivanja sve do usavršenih elektroničkih- audio i video zapisa. Projekt bilježenja usmene povijesti unaprijed zahtijeva mnogo koncentracije. Nakon što se snimanje završi i transkribira ispitaniku se zapisano može dati kako bi prepravio eventualne greške. Ispitivači i oni koji su zaduženi za snimljeni zapis i transkribiranje dužni su zaštititi materijale u privatnosti na način da ih drže kao povjerljive informacije. Poželjno je da ispitivač unaprijed napravi listu riječi ili fraza kao listu informacija koje želi saznati. Ispitivaču lista služi kao podsjetnik za željeni tijek smjera intervjuiranja. Istu listu ispitivač prije intervjuiranja može pokazati ispitaniku kako bi stimulirao njegovo sjećanje i stvorio povjerenje. Kod postavljanja pitanja važno ih je uokviriti u određenu formu poput: *Recite mi o... Opišite... Objasnite... Zašto je... Koliko često... Recite mi više o...* Snimanje zapisa ispitanik mora početi generalnim uvodom u zvučni zapis. npr.: „Ja sam [ime ispitivača]. Danas je [dan/mjesec/godina]. Intervjuiram po [prvo, drugi, n-ti] puta ispitanika [ispitanikovo ime]. Ovaj intervju radimo na adresi [adresa]. Intervju sponzorira [ime sponzora, organizacije]...” Ispitivač tijekom intervjuiranja mora ostati smireno i biti

pripremljen na „skakanje“ s teme na temu. Kada se to dogodi, ispitivač mora vratiti ispitanika na određeno pitanje, biti tih i čekati na kraj odgovora. Poželjno je da se intervju završi zahvalom upućenom ispitaniku.

Projekt bilježenje usmene povijesti sadrži sljedeće korake: formuliranje središnjeg pitanja ili problema, izradu plana projekta, pozadinsko istraživanje, intervjuiranje, obradu intervjua, vrednovanje istraživanja i intervjua, organiziranje i prezentiranje rezultata te arhivsku pohranu materijala (audiosnimka je uvijek referenca nesavršenom transkriptu, ona je uvijek vjerodostojnija od transkripta).

4.1. Usmeni povjesničari

Proučavajući tradicijske priče, povjesničari su katkada tražili sliku povijesne zbilje. Nove postmodernističke teorije gledaju na samu znanost (o povijesti) kao na skup pripovijesti o prošlim događajima, dakle fikciju, brišući razliku između historiografije i književnosti. *Historija* se sve više sagledava kao pripovjednost, a njezini izvori kao interpretacija interpretacije, tj. fikcija (usporedi s Bošković-Stulli 1999: 12). Tragovi povijesti postoje u svim usmenim pripovjednim žanrovima, a ponajviše u povijesnim predajama te kazivanjima o realnim događajima, u sjećanju i autobiografiji (Bošković-Stulli 1999: 13).

Folkloristi su odavno zapazili povijesnost u usmenim pričama uz istodobnu ispremiješanost sjećanja na osobe, događaje, vremena (Bošković-Stulli 1999: 13) Pojavom danas tako značajnih znanstvenih smjerova u okviru tzv. nove historije, historije mentaliteta, mikrohistorije, interesa za marginalne skupine, za maloga čovjeka i njegovu svakodnevicu, za usmenu povijest, povijest viđenu odozdo, te povezivanje historije s antropologijom i etnologijom, donijeli su,

razumljivo, novo zanimanje za povijesnost usmenih pričanja i izvan dotadašnjih folklorističkih pristupa (Bošković-Stulli 1999: 13).

Usmeni povjesničari su ljudi koji bilježe usmenu povijest. Usmeni povjesničar može biti bilo koji čovjek kojega zanima i koji proučava ljude i njihovu prošlost. Povjesničar snima i dosljedno transkribira zapis usmene povijesti te ga kasnije arhivira. Usmeni povjesničari obraćaju pažnju na povijesno relevantno te ta otkrića analiziraju, a zatim, ukoliko je to moguće stavljaju u točan povijesni kontekst. Usmeni povjesničari ujedno su orijentirani i zaokupljeni pohranom otkrića za kasniju obrazovnu uporabu. Točniju informaciju o istraživanom usmeni povjesničari dobivaju ako uvećaju svoje informacije dobivene kroz javne zapise, provedene statistike, fotografije, mape, pisma, dnevnike i ostale povijesne materijale. Pomažu nam shvatiti kako su individue i zajednice proživjele povijest. Povjesničari nas uče što kroz određeno vremensko razdoblje promijenilo, a što ostaje isto. Cilj im je bilježiti zapise za buduće generacije i osigurati im mogućnost shvaćanja povijesti njihovih prethodnika isto kao i njihovu (našu) povijest. Buduće generacije tako će vidjeti i prosuditi današnje generacije kroz oči i iskustvo današnjeg čovjeka koji se sjetio napraviti zapis o sadašnjemu stanju.

Usmeni povjesničari omogućavaju ljudima da svoje priče podijele s drugima, i to svojim riječima, svojim glasom, kroz njihovo razumijevanje onoga što se dogodilo i razloga zbog kojeg se to dogodilo. Na taj način usmeni povjesničari svjesno pomažu budućim generacijama povjesničara brišući generalizaciju i različite stereotipe društva, izazivajući sud budućih generacija, ali i nudeći im pogled na povijesni kontekst.

Istraživanjem predaja kao i osobnih sjećanja mogu se baviti folklorist i povjesničar. Sjećanjima o osobno doživljenome, bliska su i pričanja o istinitim nedavnim događajima zapamćenima po kazivanju svjedoka ili od njima bliskih osoba. Formom se takva kazivanja ne uklapaju u klasične folklorne žanrove

(Bošković-Stulli 1999: 22). Ipak, svjedočenja pričanjem ili pisanjem, te autobiografije običnih malih ljudi jesu upravo *usmena povijest* i viđenje povijesti „odozdo“ ne samo svojim faktografskim tvrdnjama o događajima, koje ne moraju uvijek biti pouzdane (ali su provjerljive drugim kazivanjima i dokumentima) nego podjednako ili još više malim nenamjernim obavijestima o životnoj svakodnevnici, koje se mogu odande iščitati, a nema im traga u *velikoj* historiji (Bošković-Stulli 1999: 23).

Kao što kazivači o osobnim doživljajima pod raznim utjecajima podliježu odabiru onoga što će zapamtiti i kako će to pričati, tako je viđenje povijesti u pričama također selektivno, uvjetovano različitim okolnostima, kao izraz onoga što je reprezentativno u očima puka (Bošković-Stulli 1999: 24).

4.2. Terensko istraživanje

Terenski se rad etnologa/antropologa temelji na metodi intervjua, a takav se razgovor kazivača i istraživača najčešće bilježi diktafonom ili kamerom. Neki etnolozi više vole podatke dobivene od kazivača pribilježiti (i) rukom, uglavnom zbog toga što se kazivači često osjećaju nelagodno dok ih se snima. Tako prikupljeni podaci smatraju se jednakovrijednim kao i oni zapisani u povijesnim dokumentima (Orlić 2006: 152).

Kod nekih terenskih istraživanja (ponajviše dijalektoloških) od iznimne je važnosti pravilan izbor terena radi kasnije analize i usporedbe. Također, proučava li se povijest različitih pojedinaca istoga kraja kako bi se dobila cjelokupna raznovrsnost povijesti toga kraja, izbor terena također je važan.

Ovaj rad pristupa povijesti pojedinca radi priča i poniranja u osobno, sjećanje, ili kako ga Velčić naziva *prozorom u dušu* pojedinca. Također,

prikazana su se terenska istraživanja vodila u svrhu prikupljanja, dokumentiranja i kasnije reprezentiranja različitog korpusa.

Antropolozima je „bilježenje folklor“ korisna tehnika terenskog istraživanja. Ona omogućuje daljnje istraživanje sadržaja kulture, jamči da se neće predvidjeti važni kulturni detalji, omogućuje neetnocentrični pristup načinima života ljudi naglašavajući stvari koje oni sami smatraju važnima (vidi Boscom 2010: 73).

Zanimljivo je kakav Marković nudi pristup i pogled na teren: *Moj teren bio je svakodnevnica. Još preciznije, moj su teren bili vremenski, konverzacijski, pripovjedni fragmenti koji se javljaju nekada nekoliko sekundi, nekada nekoliko minuta mili rjeđe nekoliko sati vrlo raznolikom frekventnošću. Moj teren... jest pojedinčevo sjećanje koje ne vidim, koje ne mogu opipati ni čuti sve dok ono nije jasno pretočeno u pripovjedni ili nepripovjedni iskaz, sve dok nije orječeno* (Marković 2012: 28).

Kao što je i Marković na teren (poučena prethodnim iskustvom) kasnije odlazila bez unaprijed pripremljenih pitanja i ovo se istraživanje najvećim dijelom baziralo na pripremi što ugodnije atmosfere u obiteljskom, sigurnom i poznatom okruženju s poticajnim pitanjima koja „otvaraju“ priče. Intervjuima je zajedničko da su kazivači dobrovoljno pristali na istraživanje te su pristupili uključivanju u istraživački proces i ovaj rad imajući na umu da su oni posebno odabrana „grupa“ ljudi baš za ovo istraživanje.

4.3. Jezik kazivača

Usmeni iskaz integralno sadrži i izvanjezične elemente, među njima i mimiku i geste, koje pripovjedač upotrebljava dopunski uz govor ili mjesto artikuliranih riječi da bi se izrazio kraće ili ekspresivnije, odnosno u isti mah

kraće i ekspresivnije. Osim mimike i gesta usmeni je iskaz određen cjelokupnom situacijom u času pričanja, okolinom i slušaocima, njihovim sugestijama pripovjedaču, pa i komentarima koji se utkivaju u tekst pripovijetke. Sve to ne može se prenijeti u zapisani tekst (Bošković- Stulli 1975: 154). Ne smije se smetnuti s uma da tekst koji je prenesen na papir, čak i pomnom transkripcijom i unošenjem dijakritičkih znakova uvijek u nekim segmentima odudara od izvornog usmenog oblika, a neminovno je da usmena govorena rečenica ima veću kvalitetu od same transkripcije. Rečenica usmenog pripovjedača kao i govorena rečenica uopće, razlikuje se od pisane, uz ostalo, obilnim devijacijama od normativne gramatike, slobodnom upotrebom dijalektalnih oblika, eliptičnim formulacijama, načinima iskazivanja efekata (Bošković- Stulli 1975: 155). Za usmeno je pripovijedanje karakteristična izvanredna lakoća u smjenjivanju upravnog i neupravnog govora. Takve rečenice, kada su napisane, narušavaju katkada gramatička pravila i djeluju prilično neuredno... (Bošković- Stulli 1975: 169). Iako se ovaj rad primarno ne bavi analizom jezika kazivača, valja spomenuti kako je jezik usmenog pripovijedanja prepun razgovornih rečeničnih konstrukcija, ekspresivnih izraza, gradiranjem, stankama radi boljeg prisjećanja i ostalih primjetnih segmenata. Kod ovakvih se kazivanja ne osvrće na nepoštivanje standarda jer se kazivači ugodnije osjećaju kada mogu govoriti jezikom svoga kraja, a govorenje na standardu iziskivalo bi dodatne napore te naposljetku izgubilo dodirnu nit i važnost sa samim kazivanjem.

4.4. Transkribiranje zvučnih zapisa

Transkribiranje zvučnog zapisa u pisani dokument posao je koji iziskuje puno vremena kod svih istraživača. Problem koji se javlja prije početka transkripcije je uopće odabrati dio koji će se transkribirati. Pritom valja imati na umu kako odabran dio treba imati što veću uporabnu i informativnu vrijednost.

Marković govori kako je *u nas usidren relativno jedinstven način transkripcije* (vidi Marković 2012: 56).

Priče koje se, uvjetno rečeno, provlače i pojavljuju tijekom odgovora na postavljena pitanja nekada su se pokazale kao važnim mjestima za konstruiranje i prezentiranje identiteta intervjuiranog. Upravo zbog toga takve „*male*“ *narativne sekvence ni u kom slučaju ne valja proglašavati interpretativnim viškom koji ne vrijedi transkribirati* (Marković 2012:58). Ne postoji bolji ili lošiji način transkripcije, a kada se izabere jedan od načina valja izbjegavati odnos moći koji sa sobom povlači rizik da se sudionici istraživanja prikazuju u nerealnom svijetlu. Tako ih se može predstaviti u dobrom ili lošem kontekstu, podvrgnuti brojnim predodžbama i predrasudama. Kao glavni preduvjet tome pojavljuju se vidljiva odstupanja od standarda. Krajem 1970-ih i početkom 1980-ih ozbiljnije je problematizirano prenošenje snimke u tekstualni zapis. Elinor Ochs govori kako su transkripcije istraživačevi podaci, a transkripciju definira kao proces koji je odraz teorijskih postavki i definicija. Proces transkripcije ne smije biti potisnut u drugi plan. Također, ona razrađuje sustav simbola u transkriptima. Audiosnimka koja se transkribira uvijek je vjerodostojnija od transkripta. Naši etnolozi zalažu se za tradicionalan način transkripcije koji je karakterističan po istodobnom slušanju zapisa i zapisivanju onoga što smo čuli bez unaprijed osmišljenog sustava znakova, simbola te mimo grafije i standardne ortografije jezika koji transkribiramo.

5. Iskazi i interpretacije

Kada govorimo o iskazima, tj. „prepričavanju“ života ispitanika u obzir treba uzeti činjenicu da taj iskaz pripada *autobiografskom žanru; treba uzeti u obzir jedinstvo subjekta, zbiljnost pripovjednih događaja, kontinuitet života, iskrenost kazivanja i slično* (Velčić 1991: 75). Iskazi ispitanika nisu dokazi *prošlosti kakva se zbivala, već kakva nam je ponuđena da je pamtimo* (Velčić 1991: 21).

5.1. Iskaz ispitanika Josipa Polančeca

Ispitivač: Mateja Matijašec

Ispitanik: Josip Polančec, r. 06.7.1937., Mihovljan, otac Toma, majka Ana, r. Pljukovec

Audio zapis: 09.4.2012., Varaždin

Trajanje audio zapisa: 16 min, 33 sek

P: Svadbeni običaj (0:00-4:54)

O: „*Kad me pitaš za svadbu inače ja sam se sa Šteficom, hm bakom, upoznao u firmi. Bila je ona jako zgodna, i danas je zgodna, ovaj, no, međutim budući da sam ja stalno putoval i imao sam i novce i ona je vidla i to da iz mene nešto bude, da ja nisam nikakav vagabund i tak dalje. Pristojno sam se i u firmi oblačio, da budem iskreni uvijek sam ja imao i kolonjske i parfeme i tak dale i uvijek sam otišao u društvu da sam bila, to ona dobro zna, nek veli ak nije, ovaj, i tu smo se mi upoznali. Kak dugo smo ko dečko i puca ovaj, hodali, ja ne znam. Kolko ti Štefica? – Pa... Ja mislim, da, godinu i pol, da, da tu negdi, čak i više. Godinu i više, i više i više. Skorom dve godine. “*

P: Koliko ste imali godina?

O: „Ja sam se, mi smo se ženili trideset prvog trećeg dve tisuće, pardon šezdeset i treće godine, tisuću devedeststo šezdeset treće godine, noja sam onda imal dvadeset i i koliko godina? Dvajstpet godina sam bil star, tu negdi. Jel je? Molim te probaj videti. –„Šezdeset druge smo se ženili“. Ja sam trisedmo godište pa onda zračunaj koliko je to godina. Tu smo se oženili u onu prostoriju gdi ,ovaj, koju sam ti prije pripovedal, koja je bila konjušnica i tu smo živeli. Inače, svadbu smo imali kod nje doma, ovaj, ja ne znam. Kak smo išli Štefica? Ko nas je vozil- „Pa išli smo sa vlakom“. Da da, s vlakom, je je, na venčanje je njezin bratić vozil, ovaj, iz Zagreba, ovaj, koji je bil inače direktor velesajma nekada, i tak dale. On nas je bil na venčanje vozil i ovaj, samo smo kod njih imali goste.“

P: A odjeća?

O: „To sam sâm ja sebi kupil, to imal sam – Lepu odjeću, lepo odijelo. –Daa, pristojno, u belim rukavicama, bogme svadba je bila jako lepa.

P:A ti?

Odgovor pomoćnog ispitanika:

–A ja sam imala kostim, onak skoro bijeli. – Da, da. Kava kostim, kava boje je imala. – Ma sivo, svetlo sivo.

Ispitanik: –Da, da, imala je na glavi kao onaj. – Mali veo.- Da, i tak dale. I to smo onda se venčali sudski, crkveno ne. Jer sam bil član partije, onda je to bilo zabranjeno, ali crkveno smo se venčali nakon godine dana i to tajno, tu u Biškupcu i to mi je bil svedok. Ko je bil svedok, Štefica, reci ti? – Zvonar i... – I pop. Dakle, pop koji nas je venčal, on nam je bil svedok i zvonar je bil svedok, eto. Jedanput kad sam došel, trebal sam vjenčani list, onda je išla Štefica tam pa joj nije dal. Onda sam ja išel. I taj pop koji je još sad žif, mislim –Ah, ko zna,-

mislím da je još žíf, ovaj, sam došél tam k njemu, a on je kosil travu, a ja velím: Gospon veličasni, z motorom sam bil, gospon veličasni, čújte, ja bi vas nekaj trebal. A on veli: Izvolte, kaj bi trebali? – Pa, znate, ovaj, točno to je bilo, ja sam uvek na šalu uvek naginjal, onda sam rekel: Gospon veličasni, vidim da vi kosite, a kosci uvek rakije imaju, a ja sam z motorom bil pa sam došél bi ja rakiju popil z vama tu. Videl je da se šalim, onda sam rekel: Čújte došél sam po , ovaj, taj vjenčani list, ovaj, onda je on išel unutra, idemo odma unutra, -Kak se zovete? –tak i tak. –Kad ste se ženili? –Ja velím: Čújte, ne znam točan datum, ali odprilike tad. –Ko vam je kum bil? – Ja velím: Bil mi je, ovaj, doktor Igrec, veličasni, inače on je doktor bil, doktor Igrec, veličasni je jednome bil kum, zvonar je drugomu bil kum. Jer se onda nije smel venčati crkveno jer sam bil član partije. I eto, tu smo se bili crkveno vjenčali, a posle su bili pravi gosti, bili su glazba je bila pristojna, lepa, celu noć su gosti bili. “

P: A kakvi pokloni su se dobivali? (4:45-6:08)

O: „Poklone si dobil šalice, to je bogato bilo, - tanjuri, šalice, za kavu,- pa onda mašinu za orehe mleti, to je bilo ručno; - zdjelice kakve;- inače ja za hrbiju za poklon, ovaj, moram reći inače da je punica i tast, njezin tata i mama da su nam davali jedne gorice, gore, da bi mi to imali. Ja sam celo vreme delal, ko bi gore još to z goricama posla imal i tak dale, nisam, kaj bum ja z goricama? Nisam to htel. No, međutim, dobili smo mi za poklon kao aštafirung;- dva jastuka;- jedan jastuk, ili dva jastuka. To nam je bil, to je bil aštafirung naš, jel tako?Jel još nekaj baka bilo?;-Ne.;-Evo, vidiš, to smo imali, smo dobili kao od doma.;-Imali smo ono kaj smo si sami kupili.;-Ono kaj smo si sami kupili i to smo imali. Evo, to ti je naš taj život bil predbračni. “

P: Izlasci (6:15-8:32)

O: „Vrlo, vrlo retko na godinu da smo negde išli, jedino kaj je znalo biti je to da smo išli za novu godinu. Sa kumom, s pajdašima u „Janje“, jedanput smo bili u Čakovcu na dočeku. Uglavnom, to nam je bilo sve da smo na dočeku bili. Uglavnom, nikakvi plesnjaki, nigdi.“ – U kino smo išli možda par put.- „U kino smo išli, ajde godišnje, pet, šest puta i to da bi nek ti ona veli kak sam ja gledal film“- On je u kinu spal- „Ja sam spal, ona je gledala film, a ja sam spal u kinu pa me treskala jer sam i onda kao mladić hrkal, bogme, eto. To su bili naši izlaski. Da, posle sam šezdeset devete godine kao mlad, moj šef u iz Koteksa, Pintarić Mirko, on je bil lovac, pa me nagovoril da sam išel među lovce. E tu je već počelo onda veće prijateljstvo, veći izlaski, moji po lovištu, pa i da velim, više bečarenja i pesmi kao lovci, posle lova smo seli, popili, pojeli i onda je bila pesma. A baka je tvoja čekala i čekala. Ali sam uvek došel zdrav doma, nigdar krvavi, nigdar ne pijani tak da ne bi mogel dojt, nisam se opijal, popil jesam, jel tako bilo? – Tak je bilo. Zato ja velim da nesme iti niti jedan vnukec u lovce.“

P: A kao djeca, na koji način ste se igrali? (8:32-11:10)

O: „Ko deca, a to sam ti zaboravil reči, inače tam dok sam bil u Mihovljanu dok sam u školu išel, posle dok sam otišel iz Mihovljana sa trinajst godina za mene su igre bile zaborav. I za mene su igre bile od jutra do navečer delati. Od jutra do navečer se delalo, za velike praznike se nije delalo, za Telovo se nije delalo, ako se je delalo se malo delalo, jer su bili pobožni moja tetka, i taj tetak, pa nisu dali delati, za Božić se nije delalo, za Sisvete se nije delalo i jako je za vreme onog sistema, Sisveti su bili radni dan. Nije se delalo na Uskrs, nije se delalo na Božić, nije se delalo na prvi maj i to su bili kao slobodni dani... Inače tu je prestale su moje igre kad sam otišel od doma, ali smo u subotu kao djeca popoldan kao deca, na putu koji je bil prašnati, ovaj, jer je to nije bil makadam,

nego običan put zemlani ,zemlani, prašnati je bil, ovaj, tu smo igrali nogomet iz sela, tu je jedno petnajstak kuća, ovaj, a dece je bilo,onda smo tu igrali, tu su ljudi dolazili i ovaj gledali one selske, a mi smo naganjali i to je bila krpenjača lopta. To je bilo u štumfu je bilo unutra nametane krpe, zato smo je zvala krpenjača, okruglo napravljeno, sašiveno i s tim smo igrali svaku nedelju nogomet. Onda smo znali onoga gujdeke natiravati v grabicu, na pašu smo hodali s kravama i to krave smo vodili na pašu ne na travnike jer se to trebalo paziti, jer se to pokosilo dva put da je bilo za zimu, nek kravu na štrik i tam po zabrežima po putu trava se pasla, po kuruzama se bral drač da se doma nosilo. Evo, to su bile te igre, to ti je taj život moj bil.“

P: A Božić i Uskrs? Na koji način su se slavili? (11:11-16:33)

O: „Božić, inače, -se je nosila slamica- , se je slavil svake godine, za Božić se je delal od bršljana vjenac na kojem su visele jabuke i taj je iznad stola visel, tu je znalo biti po jedno šest, osam jabuka, mi smo ih zvali, to su božićnice, a ime su bile repićnice, te su se dugo održavale. Inače, uza Božić se na stol stavila slama, odnosno sijeno, ovaj i pokrilo se je sa, ovaj, stolnjakom koji je bil od komplje, i tu je bilo na jednoj strani su bile koščice od tikvi, na jednoj strani kuruzi na jednom vuglu,na jednoj strnai je bil vugel, na jednoj strani je bilo jajce unutra i tako dale i to je tak dosta bilo na visokom i to je bil za Božić. Inače, bilo je, išli smo oko polnoći kao deca, ovaj se je, drvo natesalo, to se zvalo luči, i onda se je to ako nije bila mesečina, neki su imali karabiteljice lampe, sveče ne, nego sa tim lučima se nosilo ovaj, pa se je svetilo se do crkve koja je ne znam tu negde oko osamsto metara bila daleko, ali ,ovaj, mi smo bili blizu crkve, ali i ljudi su išli oko nekoliko kilometara, iz Vrguravca dole u crkvu pa je bilo interesantno to videti kak su si ljudi sa tim kaj su te luči gorele, te dahčice nacepane dugačke, ovaj, kak su si s njima svetili i ovaj to s tim se išlo k polnočki, ali su imali i oni pušleke nacepane pa onda kad je ovaj dogoreval sa

svetlom, su odma drugoga vužigali tak da su imali i tak. Kad se došlo od polnoćke, onda je doma bilo, ovaj, se je znalo, ili su krvavice bile, ali to je više bilo kaše i krvi unutra nek mesa, dakle meso se unutra nije metalo, malo se je kožice delo, inače kožica se sušila pa se v grah metala, da, v grah dok je bilo toga, onda smo te devenice znali za Božić pojesti, pa nekakvo meso iz paca se znalo zeti pa su to, pa je ovaj su kruh spekli, pa su kuglof znali speći, pa gibanice, orehnjača i mkakovnjača, da, to je bilo to se ovaj, moram reći, to je onda bilo, moram reći, to je za nas bil doživljaj ne. I tak. I Uskrs se inače slavil, ovaj, znalo se za Vuzem, ovaj komadić ko je imal svinjetine, uvek se zadržalo ili buncek ili nekaj, ne šunka neg buncek se znal zadržati, onda se je buncek znal skuhati, pa jajca su se znala skuhati, pa je kruh mali bil, mali pečeni okrugli, tak negde oko kilu, kilu i pol, pa to f košaru oniu pletenu od šiblja pa kuhana jajca, pa se znalo unutra isto gibanice staviti i to se onda pokrilo sa kuhinjskom krpom lepo našiveno je bilo, ovaj, naprimer: Kuharica skuhaj ručak fino pa ćeš dobit novaca ua kino, a tam ni kina nije bilo ne, kod nas niti kina nije bilo i tak dale. I to je onda pokojna moja mama je znala nositi ovaj na Veliku subotu se to nosilo ovaj na blagoslov za Vuzem. I normalno, na Veliki petak nema govora da bi vjutro doručak bil, nema ništa, moralo se to biti bez ičega do pol dana, onda se za poldan znala biti zaprežna juha, to se ajmprem spekel, na suhom ne na nikakovoj masti, ništa ne podlejano, to se spekel brašno i onda tam je voda zakipela i onda to zapečeno, ajmprem se je zval u tu vodu i onda se je jedno jajce stuklo i onda je to na Velki petak bil obed. Normalno, za večeru je bil pečeni krumpir onak kak sam prije rekel, ovaj, jel je to bil kuhani pa se samo sol jelaili malo s kruhom, bilo je onda za te dane kruha i tak dale ne. Ne da se nije šparalo, bilo ga je, al ne tolko da bi ga mogli jesti kolko bi hteli i tak dale. I onda eto, to je takav život bil.“

5.2. Interpretacija iskaza Josipa Polančeca

Početak ovog usmenog kazivanja počiva na osobnom pitanju o tijeku ljubavnog života ispitanika. Navodi na koji način je upoznao ženu te o samom pristupu istoj. Ispitanik se sa sjetom prisjeća samog načina ženidbe koji je u ono vrijeme bio puno drugačiji no danas. Tradicija se promijenila. Ispitanik je obred ženidbe proveo kod rođaka koji je bio financijski potkovan te je to bila mala seoska svadba. Također, nakon obreda supružnici su živjeli u maloj konjušnici što nam pokazuje kako se onodobno nije marilo ili nije imalo potrebe mariti za (ne)mogućnošću sigurnog rješavanja stambenog pitanja. Iako je vladalo siromaštvo, obitelj je supružnicima bila potpora te im omogućila „modernu“ odjeću za taj dan. Vidi se i politički utjecaj na obred ženidbe; ispitanik je bio član partije te mu je bilo zabranjeno ženiti se crkveno. Ono što je zanimljivo su svjedoci obreda koji se kasnije odigrao u tajnosti. To su bili samo svećenik i crkveni zvonar što u potpunosti odudara od današnjih običaja. Također, primjetna je i razlika u dobivenim poklonima za svadbu. Za razliku od danas kada se većinom daruje novac, tada se poklanjalo sve što je bilo nužno za život jer se znalo kakvo siromaštvo vlada. Ispitanik i njegova žena dobili su šalice za kavu što je u ono vrijeme bio jako velik poklon, par jastuka i komad zemlje za obrađivanje. Dalje je ispitivanje bilo usmjereno na otkrivanje načina zabave. Za razliku od danas kada mladi u prosjeku izlaze jednom do dva puta tjedno, tada se izlazilo jednom godišnje i to na blagdan Nove godine. Išlo se i u kino, ali to je bila rijetkost. Tek nakon tridesete, kada se ispitanik pridružio lovačkom društvu počele su malo veće zabave. Tijek daljnjeg intervjuiranja bio je usmjeren na djetinjstvo i igre u djetinjstvu. Kako je ispitanik kao dijete živio na selu primjećuje se razlika i snalaženje u načinu zabave. Primjećuje se kako se ovog dijela djetinjstva ispitanik posebno rado prisjeća s nostalgijom i gaji pozitivan odnos prema načinu igranja svjestan da se to u današnje vrijeme izgubilo. Ispitanik je vodio krave na ispašu, brao različite biljke te ih nosio kuću za

pripremu različitih jela, čajeva, napravili su loptu od čarapa i tako igrali nogomet, ali je od trinaeste godine na dalje obavljao različite poslove i sam zarađivao svoj kruh.

Kazivač nudi informacije o tadašnjim blagdanima, točnije neradnim danima. Oni su gotovo jednaki kao i danas: Tijelovo, Božić, Uskrs, Praznik rada. Nakon što je ispitanik spomenuo blagdane, postavilo mu se pitanje na koji su se način oni slavili. Primjećuje se odmak od današnje tradicije. Zanimljivo je kako se ispitanik sjeća detalja oko uređenja ambijenta za Božić (npr. vijenca s jabukama koji je visio iznad stola). Također je zanimljivo kako su svi kroz selo nosili svjećice i išli na ponoćnu misu. Nije bilo obilja kao danas, jelo se jaje, malo kruha i tzv. *krvavice*. Što se blagdana Uskrsa tiče, jeo se kruh, tradicionalna hrana za taj kraj- gibanica, jaja. Zanimljivo je što je na Veliki petak vladao post, ali ne samo iz religioznih razloga, već i zato što je hrane bilo malo. Da se zaključiti kako su blagdani bili puno više istaknutiji nego što su danas, ponajviše zbog različitog načina slavljenja, oskudnije hrane. Ono što se još primjećuje kod ispitanika je da puno više poštuje i cijeni ondašnji način slavljenja blagdana nego današnji kada se sve ustalilo i svaki blagdan je isti.

Kazivač Josip Polančec otkriva i prikazuje neimaštvo, pitanje gladi i rada od malenih nogu. Ipak, s radošću se prisjeća nekih dječjih igara i ističe važnost slavljenja blagdana u zajednici koja je bila religiozna. Osjetan je prijelaz iz djetinjstva u ranu mladost, osamostaljenje i promjena načina života nakon ženidbe. Daje se dobar uvid u način snalaženja u životu, borbe za „vlastiti kruh“ i sistematizira se izgradnja života koja se uvelike razlikuje od samog djetinjstva. Kod ovog kazivača djetinjstvo nije bilo najsretnije razdoblje upravo zbog te neimaštine koja izvire iz njegovih priča. Prati se linija osobnog rasta i razvoja na svim poljima- rani odlazak od kuće i snalaženje u bijelome svijetu. Kontrastno je kazivačevo djetinjstvo u odnosu na mladost- radi se o raskoraku i prijelazu iz sela u grad- iz velike neimaštine do uspjeha i lagodnog života. Može se

zaključiti kako je kazivač proživio sve nijanse životnog puta te samoizgradnju- i identiteta i života kroz mukotrpno zasluživanje materijalnog.

Što se tiče lingvostilističke analize iskaza primjećuje se i izdvaja neprestana upotreba zamjenica, veznika i priloga u istoj rečenici, jedan za drugim (npr. *ovaj, no, međutim budući da*). Primjećuje se kako kazivač koristi navedeno kako bi se prisjetio nečega te radi intelektualnu pauzu radi prizivanja sjećanja koristeći nabrojene veznike, priloge i zamjenice. Specifično je u kazivanju ovog kazivača način na koji želi skrenuti pažnju na nešto što je njemu bitno. Za usmjerivanje na bitno gotovo uvijek koristi *no, međutim*. Prije upotrebe ove konstrukcije napravi određenu intelektualnu pauzu kako bi točno ispričao ono što nakon toga slijedi. Također, nakon što smatra da je rekao sve što se o nekoj temi pitala odgovora frazom: *i tako dalje*. Kada se nečega ne može sjetiti kazivač zastane i zamišljeno ispusti: *hm* kako bi prizvao prošlost. Kazivač ima potrebu naglašavati svoju iskrenost i dokazati kako je izrečena prošlost bila točno kako ju je on opisao ubacujući u iskaz rečenicu: *da budem iskreni uvijek*. Prilog inače koristi kao konstrukt započinjanja rečenice (*Inače, svadbu smo imali kod nje doma*). Primjećuje se i samopotvrđivanje i odobravanje izrečenog ponavljanjem čestice *da* u samostalnoj upotrebi (*Da da, s vlakom...; Daa, pristojno; Da, i tak dale; Da, da, imala je*). Prilikom pričanja anegdote kazivač koristi upravni govor i imitira tadašnju situaciju što dovodi do komične situacije (*-Kak se zovete? –tak i tak. –Kad ste se ženili? –Ja velim: Čujte, ne znam točan datum...*) Konstrukciju *i + eto* kazivač upotrebljava kao zaključnu o nekoj temi (*I eto, tu smo se bili...; I onda, eto, to je takav život bil*). Zanimljivo je primijetiti kako kazivač koristi preinaku iste rečenice kako bi je ponovio, na nju ukazao te usputno dao savjet i digresiju na današnje stanje (*Imali smo ono kaj smo si sami kupili.;-Ono kaj smo si sami kupili i to smo imali.*). Prilog *uglavnom* koristi kao sažimanje dosad rečenog (*Uglavnom, to nam je bilo sve.*) Poučen vlastitim načinom života i uviđanjem u neke negativne strane životnih odabira ispitanik

savjetuje slušatelja konstrukcijom *Zato ja velim da nesme iti nijedan vnukec u lovce...*

Što se tiče kolokvijalnih izraza, prilikom slobodnog kazivanja kazivač koristi izraze poput: *vagabund, hrbija, aštafirung, gorice, pajdašima, plesnjaki, štumfu, gujdeke, devenice, krvavice...* što su leksemi tipični za kajkavsko govorno područje, a pri upotrebi glagolskih oblika; ponajviše perfekta, ispitivač koristi dočetno –l na kraju: *uzel, delal...*

5.3. Iskaz ispitanika Anice Matijašec

Ispitivač: Mateja Matijašec

Ispitanik: Anica Matijašec, r. Skok, otac Ivan, majka Ana, 28.6.1931. Gornja Voća

Audio zapis: 27.8.2012., Varaždin

Trajanje audio zapisa: 11 min, 28 sek

I u selu i u gradu zajednički život djece pomoguje nam usmeno komuniciranje, pa i kreativnost u usmenom stvaralaštvu. U tradicijskoj kulturi doba mladosti bogato je pjesmom, ali i raznim igrama i pripovijedanjem (Žmegač 1998:247).

P: Predstavljanje (0:00-4:52)

O: Rođena sam u Gornjoj Voći, to je kod, općina bila Ivanec. I tamo sam živjela i polazila u osnovnu školu četiri razreda. To je pučka škola bila. Hodala sam u školu jedno četiri kilometra ili pet, ne znam koliko je to bilo, mama mi je

svaki pit dala za put jedno jaje onda sam si ga svaki put zamjenila za žemljicu kaj sam imala za južinu.

P: Dječje igre

O: Imala sam četiri brata i sestre i jako smo se u prirodi kretali, lijepo nam je bilo, bosu smo hodali, najviše bosu smo hodali, bili smo na visokom brijegu, ali u sedlu onak. I hodali smo po vodu sa vrčekima ispod tog brega. I onda smo se beskrajno puno igrali jer smo išli, ovaj, sestrica i ja i još susjeda ovaj moja se je zvala sestra Zorica, a suseda se zvala mala Zorica...I kad smo došli u vinogradu gde je bila ravna, zvali smo ju ravnica, tamo smo vrčeke odložile i tu smo hopsa, hopsa, hopsasa i igrale se kolo: „Igram kolo, igram kolo u dvadeset i dva, u tom kolu, u tom kolu, lijepa Zora igra“. To smo tak pjevali.

P: Sjećate li se možda još kojih igra?

O: Da, sjećam se. Onda smo imali jednu djevojku, Anku, ona je bila posluga u kući i ona je uvek jako, jako grleno pjevala i to kojekakve zagorske pjesme... i ovoga ona je bila vesela, vedra, ženskica i uvijek je lepo pjevala. A sve te pjesme je znala, kojekakve, kaj i sad čujem na radiu. Ne, sad se nemrem setiti... Onda ovaj igrale smo se, napravile smo si ovaj od krpica bebe, od krpa bebe smo si napravile, a kad smo našle kakaf staniol od čokolade to smo si odma složili jer smo imali jedan veliki koružnjak od letvica skroz napravljeni veliki i onda smo na jednoj strani sam ja imala stan, a na drugoj strani smo setra imala kao stan, a to je bilo usko, nije bilo široko i onda smo metnuli dva kamena i tak kamenčiće okolo i to je bil stol za bebe i fotelje su i onda smo taj staniol uvijek metnule gore kaj nam je to bil ugođaj da je to fino pripremljeno. Onda smo išli na drvo, brali smo kruške, šljive, a na proljeće uvek trešnje. I to smo po trešnjama gazili i

uvek i uvek i to nam je od ranog jutra smo mi već bili na drveću i ovaj, voćem se hranili. To mi je bila osnovna hrana, ne. Onda smo nešto po kući pomagali ovak, uglavnom, išli smo onda na pašu sa kravama i onda smo kad smo na paši bili sa kravama onda smo tam napravili vatru i pekli smo krumpire ili već ak smo nešto drugo imali, jabuke smo znali čak speći, onda smo to krumpire posolili, to nam je bila kakti poslastica, a gladni uglavnom nismo bili jer smo mi imali doma, uglavnom mama je uvek lepo po pet komada pajcekov, to se je zaklalo, onda je imali smo jedno šest krava, onda dva konja, onak je bogatija kuća bila, znaš posjed ne, znaš sve smo imali ne. I onda smo uvek to ne.

P: Kako ste se oblačili? (4:52-7:00)

O: Ono, uvek smo dobili od starijih sestri nekakvu obleku i mi smo uglavnom se kao dobro oblačili, dobro, mislim, onak imali smo haljinice, ne, uglavnom smo bos hodali, ali imali smo i cipele i to je uvijek jedan nasljedit od drugoga ko je stariji bil je mlađi dobio kad se preraslo, a ovaj i tak. To do škole, kad sam išla u školu isto sam bosa skroz hodala i to mi je bilo jako ugodno. A kad sam išla, ovaj završila osnovnu školu, onda sam išla u Varaždin u gimnaziju onda sam išla vlakom od Voće Gornje do Ivanca željezničke stanice i vlakom u Varaždin.... A prije toga sma jednu godinu išla u državnu žensku stručnu školu gde sam se učila šivati, krpiti, krojiti, sve to raditi...

P: Društveni život? (7:00-8:10)

O: Tamo u Voći nismo imali nikakvi društveni život, nikakav folklorni ansambl ili nekakve društvene igre, samo škola i doma.

P: Jesu bile seoske zabave?

O: *Ja to nikad nisam išla, ono su vatrogasci znali imati, ali ja to nisam išla jer sam bila premala... Moji su imali veliki pčelinjak i onda smo ovaj, uvek smo u vrtu i uvek smo se tam malo sunčali, ja pogotovo, i puno smo meda jeli, med se vracao znaš, na vrcaljku jednu na ručni pogon i onda smo mi sa sačem taj med jeli to nam je tak fino bilo, znaš.*

P: Blagdani?

O: *Ima pojedine žene koje jako lijepo znaju od krep papira ružice praviti, imam tam ja baš jednu u kuhinji kaj mi je jedna poklonila na tržnici. I onda ti naprave kao bukete cvijeća, i ti bukete cvijeća od tog umjetnog, od ovoga se nose na bunar, al to samo za Novu godinu tak da je voda dobra, zdrava i da cijelu godinu ima vode. To se bunar kiti s tim, a isto se tako napravi kao oreola oko križa, svaka kuća je imala raspelo i oko tog raspela se napravi taj cijeli vjenac od tih sitnih ružica.*

Dodatni audio zapis: Pčelinjak (0:00-3:14) *Pčelinjak, pčelinjak, veliki je bil kak bi rekla ovo četiri puta dva. I bil je sa slamom pokriti na sred vrta, a košnice, drvene su bile, a bilo je i pletara, pletene košnice, ali drvene su bile uglavnom i one su bile različito obojene: plava, crvena, zelena smeđa. Sad crvenu točno ne znam dal je bila. I onda, ovaj, te drvene košnice, one su bile prije otvorene, prije nek su pčele deli k pčelama i onda su imale ovak ramice, dašćice od ramica i preko tih ramica su bile žicice provedene tak da pčelice nisu sače morale raditi da su se mogle na te ramice na te žičice kaj su bile isprepletene da se je mogel prije vosak napraviti, vosak ne kaj su mogle delati med. Onda, ovaj, tata je moj imao tak sa strane u pčelinjaku jednu kutiju i tu ti je bil mali čekić, onda je*

kupoval čisto sitne čavličice da je mogel te ramice pričvrstiti da se ne skidaju, a to su ti ovak bile ramice, tak tak, znaš pa se unutra u drvene košnice. Onda smo ti se mi, uzeli smo te daščice od tih ramica, onda smo se mi igrali, pa smo uzeli mami šećera pa smo ,ovaj, tati uzeli taj mali čekić pa čavličice, pa smo zabijali čavličice na te daščice pa smo okolo posipali malo šećera, to su nama pčele bile, pa smo se tak s tim igrali. Onda najedanput nema čavličica, pa gde su čavličići? Onda moja mama: Ja sam ti tam vidla, v šupi sam ti tam vidla pa kak su tam došli. Onda je tata moj prokužio, veli: Tko je moje čavličice krao, tko je uzimao? Ja nisam! Ja nisam, ja nisam! Pa kej, ko? Zorica nije, Anica nije, mala Zorica nije. Ne znate vi mene, dobit ćete vi po dupetu evo sad ću ja šibu zeti ko je čavličice uzimal, da to više niste radile, da to više mi niste rasipale, ja sad moram to iti daleko po te čavleke kaj si bum kupil kaj bum imal na zalih, to nemojte raditi. I bome nismo!

Dodatni audio zapis: Jurjevo (0:00-1:28)

Bil je običaj da se rano u proljeće ide okolo sa okićeni sa puno zelenila, obično grančice na sebe navežu onak pa idu od kuće do kuće, to obično mlađi muškarci i onda pjevaju, dođu, dobrodošlicu zažele, onda pjevaju, to je povodom proljeća- Jurjeva, to je u četvrtom mesecu, čak rano u proljeće dok je sve zeleno i onda pjevaju: „Dajte Juri vina da mu ne bu zima, darujte ga, darujte, Juru zelenog, darujte ga, darujte, Juru zelenog. Dajte Juri rakije da si malo popije, darujte ga, darujte, Juru zelenog. Daj vam Bog rodilo polje, darujte ga, darujte Juru zelenog“- to je pjesma. I onda od kuće do kuće idu plešu i znaš onak pjevaju i onda darivali. To je obično na Jurjevo, naš, to ti je 24. ili 23. travnja.

5.4. Interpretacija iskaza Anice Matijašec

Nakon što se ispitanik predstavio, krenulo se obrnutim redom ispitivanja nego kod prethodnog kazivača. Prva tema intervjuiranja bile su dječje igre, znači kronološki se slijedio razvoj od ranijeg djetinjstva ka odrasloj dobio dok je kod prvog ispitanika redosljed bio obrnut. Primjećuje se kako kazivačica s radošću govori o svojim najranijim sjećanjima na djetinjstvo, druženje s braćom i sestrama, šetnje po livadama, sjeća se i određenih pjesama koje su pjevali i ne primjećuje se da je kazivačici to teško. Nostalgična je prema djetinjstvu i ima izrazito pozitivan odnos prema tom razdoblju. U sjećanje su joj se posebno urezale različite pjesmice iz tog razdoblja, igranje s lutkama, igranje s folijom u koju je bila zamotana čokolada. Djevojčice s kojima se družila i igrala s lutkama bile su vrlo kreativne te su od predmeta koje su našle u prirodi (kamenčići i razno granje) napravile namještaj za lutke. Što se tiče prehrane, kazivačica navodi kako joj je voće bilo temeljna hrana, sve ono što je našla i ubrala po putu. Njena obitelj posjedovala je i *jedno šest krava, onda dva konja, onak je bogatija kuća bila, znaš posjed ne, znaš sve smo imali ne*, ali životinje su se jele samo za posebne prigode. Što se tiče odjeće, iako su oni za ono vrijeme bili bogata obitelj, primjećuje se da su hodali bos, a kako je bilo puno braće i sestara štedjelo se na način da jedni od drugih nasljeđuju odjeću i nose je sve dok je do kraja ne izderu. Kako je bila jedna od najmlađe djece, kazivača se ne sjeća da je išla na neke seoske zabave, a za kasnije životno razdoblje teško joj se prisjetiti istih.

Zaključuje se kako je njeno najranije djetinjstvo pa sve do odlaska u srednju školu i preseljenja u grad Varaždin bilo njeno najupečatljivije razdoblje života u kojemu je vladala bezbrižnost i sreća. Zanimljivo je i kako se kazivačica s radošću sjeća pčelinjaka koji je bio u posjedu njena oca i načina na koji se bavilo pčelarstvom. Sjećanje joj seže toliko daleko da se sjeća točnih boja drvenih košnica te načina na koji su se sestre i ona igrala s tzv. *letvicama* od

kojih su košnice bile izrađene. Što se tiče običaja, zanimljivo je da se tada u tom kraju slavilo Jurjevo koje se danas kao običaj skoro u potpunosti izgubilo. Kazivačica nam prepričavajući taj običaj daje uvid u živo sjećanje na tradiciju. Sjeća se i pjesama koje su se tada pjevale što znači da joj je taj izgubljen običaj ostavio velik trag u životu i sjećanju. Zanimljivo je kako su se onodobne zagorske pjesme zadržale i do danas, ali u preinačenom obliku te se pjevaju još i danas.

Iskaz kazivačice Anice Matijašec najviše je fokusiran na rano djetinjstvo koje je ispunjeno sjećanjima koja su svježija još i danas. Iako je bila neimaština u vidu odijevanja i hrane, kazivačica je voljela tadašnji način života koji uključuje igranje po pašnjacima, uzgoj pčela, bosonogo hodanje po selu, slavljenje blagdana. Kazivačica se točno prisjeća i običaja te popratnih pjesama iako su se neki od spomenutih običaja danas izgubili. Primjetna je osjetna razlika u odnosu na muške kazivače- kazivačica je više vizualno uspjela dočarati i određene predmete i prirodu te je zamijetila i običaje, a sjeća se i nekih tradicionalnih pjesama.

Provede li se kratka lingvostilistička analiza iskaza uočava se sljedeće: nizanje rečenica bez točke, trenutno prisjećanje prošlosti i dozivanje slika u svijest te njihovo izlaganje (*I tamo sam živjela i polazila; i hodali smo i onda smo sestrice i ja i još susjeda...*) Prilog *uvijek* kazivačica također ponavlja kod nekih neprestanih ciklusa radnji (*gazili i uvek i uvek i to nam je od ranog jutra*). Kada kazivačica želi nešto skratiti i reći nešto novo ponavlja prilog *uglavnom* (*uglavnom mama, a gladni uglavnom, uglavnom, išli...*) Specifičnost ubacivanja rečenice *ja pogotovo* kazivačica koristi kako bi istaknula vlastito sudjelovanje u nečemu. Kako bi pridonijela dinamičnosti u prepričavanju i zainteresirala slušatelja, kazivačica po sjećanju oponaša glasove drugih ljudi, koristi pjesmu kao odgovor na pitanje (*Pa kej, ko? Zorica nije, Anica nije, mala Zorica nije.; zeleno i onda pjevaju: „Dajte Juri vina da mu...”*) Zanimljivo je primijetiti i

upotrebu čestice *ne*, ali *ne* u svrhu neodobravanja izrečenog, već radi potvrde (*I uvek je to bilo tak, ne; znaš sve smo imali, ne; posjed, ne*). Kazivačica koristi mnoštvo deminutiva: *grančica, daščica, čavliće...* što sugerira nostalgiju i posebnu vrstu povezanosti s prošlošću te ukazuje na specifičnost zanimanja njenog oca- pčelarstvo. Upravo zgode ispričane o pčelinjaku, koje je kazivačica sama inicirala, sadrže najveću emocionalnu notu i povezanost s najranijom mladošću.

Kolokvijalni izrazi ove kazivačice ističu se, ali tek nakon što se kazivačica „opušta“ i niže svoju priču: *žemljica, vrcaljku, šupa, staniol...* Kazivačica želi govoriti na standardu, ali kazivanje joj je najvrednije kada govori na vlastitome idiomu.

5.5. Iskaz ispitanika Miljenka Pavešića

Ispitivač: Mateja Matijašec

Ispitanik: Miljenko Pavešić, r. 01. rujna 1926., Vrata

Audio zapis: 19.11.2014., Ogulin

Trajanje audio zapisa: 46 min, 10 sek

P: Kada ste to bili u Zadru za vojne pilote? (01:49-02:05)

O: To smo bili na aerodromu do kraja rata. Raširili su ga Talijani najprvo kad su okupirali Jugoslaviju, kad su okupirali Jugoslaviju, onda je to Jugoslavija naslijedila i sad je to Hrvatska naslijedila i to je najbolji aerodrom bio u Jugoslaviji.

Ubacivanje i potvrđivanje ispitanika 2 :*To je ja mislim jedan od najboljih.*

Ispitanik 1 nastavlja: *Najbolji aerodrom je to onda bio.*

Ubacivanje ispitanika 2 (Ivan Cefelin, r. 26.04.1936.): *A šta je to, testirate nekoga?*

Ispitanik 1 nastavlja: *Oh kako smo mi lijepo živjeli u mladosti. Ja si mislim, pa meni je lijepa mladost bila, vjerojatno i teba a? (obraća se ispitaniku 2) Ne znam jel moji roditelji, imao sam sreću, obadva su bili u državnoj službi. Otac je bio upravni pošte uFužinama, a mati u Vratima.*

P: A gdje ste živjeli? (2:58-03:17)

O: *U Vratima, u Gorskom kotaru. E a to su bile dve plaće državne, redovite, sve. Onda imali smo uvijek dvije krave, imali smo zemlje, prasce se držalo pa kokoši, milina božja.*

P: Na koje načine ste se družili s vršnjacima? (03:17-04:26)

O: *Ne, nismo šta, premladi smo još bili, ja sam još prije rano u Partizane otišao, a mi smo išli krasti jabuke, voće, povrće... ljudima ovako dimnjake začepit tamo gore na vrhu jer su to bile male kućice pa se lako popneti i onda začepite i onda mu lepo dimi, on se muči dole, a ono začepljen dimnjak i tako, te stvari radne. Psine smo radili, jednom smo čak i.. al to smo se dobro izvukli jer je bila svibanjska pobožnost i u jesen pobožnost je bila. Kod nas je bila crkvice mala u Vratima je, i onda tu su žene išle, najviše su išle, molilo se najviše očenaša i sve, a mi smo nategnuli žicu tu od jednog telefonskog stupa na drugi jer su z jedne strane bili telegrafski stupovi, a s druge telefonski, žicu, i kad je to išlo noć, to je navečer bilo, to ko kruške su preko te žice padale. Srećom, niko*

nije nastradal i dobro smo zišli. Nismo htjeli poslje, posle to. A moj stari me je strahovito ljutio se na to. Živili!

P: Na koji ste se način zabavljali? (5:25-06:06)

O: Onda skijanje je bilo razvijeno jako kod nas, znate, je lijepi sneg je pal, prvo je već u desetom mjesecu znao past i do cijelog trećeg mjeseca ga je bilo. I onda je, najprvo smo se sanjkali, al onda su iz Sušaka dolazili se skijat pa smo onda vidili skije i onda su nam seoski majstori, kolari i tako stolari, naoravili skije, šuster je načinio one vezove, šta je trebalo i tako smo lijepo to skijali i ja sam jedanput dobro prošo jer sam u ru, znao sam jedini skijat koji smo došli tamo iz školovanja u Rusiju tako da sam bio zauzeo prvo mjesto u slalomu.

P: Oprostite, gdje je to bilo? (06:06-06:29)

O: U Rusiji. Da, da, kavkavska vojna oblast i tu je bilo takmičenje i ja, a oni, ne znam nisu nori za slalom, pogotov ono, to se vidi, za slalom morate malo poskočit pa onda ovako malo kako Kostelić radi, samo ja sam gori od njega, al najbolje sam prošo.

P: A na koji način ste ko maleni slavili blagdane? (06:32-07:08)

O: Uskrs, ne ne, bilo je za jest, ni se niko mogel potužit da nije bilo za jest. Ljudi su imali blaga puno, imali su svinje, imali su ovce bilo je puni podrumu svega, to se peklo purani obično, kod nas se puni, dolazili su ljudi, ali ne znam odakle sa kolima i vodili su puno našopanih, debelih purana i to su naši kupovali za Božić. Aha onda se je to peklo.

P: Kakve su bile zabave? (07:11-09:18)

O: Bile su, bile su, zabave, neki Pećariš on je imao pilanu veliku i imal je veliku salu. Tu su svaku subotu i nedelju seoski tamburaši svirali. A ja se jedanput sjećam, moj otac je volio isto ovako se šalit kao ja, od njega sam to i naslijedio, pa je bio jedan čovek koji je svirao violinu, al se volio ovako obući i držal se važan i sve ostalo, a tu ga, srećom sam ja tog puta, isto, mi smo doveli gledat kak se to pleše i sve tostalo, al premladi smo još bili za to. A gazderica od toga isto je bila vražja ženska za ovako našalit se i sve, onda su se dogovorili da ona njega, ovako oko njega, tako da on ostavi violinu, ona malo ovako ode doma da ga počasti z rakijom, a oni su za to vreme namazali gudalo sa slaninom. I onda, ovaj ovako dotjeran, sve bio obšin i cipele sve došo gore na tribinu i sad je on imal solo točku na violini i onda (smijeh) ništa. Ništa. Ajmeee kakav je to urlik nastao, smijanje, sve, a on, on mislim da je znao ko je to načinio zadavio bi ga. Eto takvih psina je bilo. Onda je bio običaj ljudi je bilo koji su pratili šta se događa u selu, onda se je, pjesmica za tako je, Božić kad je bio, Nova godina tu je onda bilo ovako neke priredbe su se događale, onda se načinilo to sve u stihovima, ali sve ono što se nekome dogodilo to su oni još malo nakitili i sve ostali, to su zvali vrabac. I to se pjevao vrabac, dvojica su pjevali i to sve što mu se dogodilo kome, što je, kako i tako. I to se smijalo, neko se ljutio, ali vrabac su otpjevali, obično se to dva muškarca pjevalo ovak koji su imali lijepi glas.

P: A na koji način i s koliko godina ste ženu upoznali? (09:20-11:50)

O: Ženu? Ženu sam upoznal u Karlovcu tisućudevestopedestreće godine. To je bilo osamnaestog jedanaestog pedestreće godine. Kako smo, pa tamo je bilo jedno lijepo, Korana teče, tu je lepi karlovački park, a onda tu je bila i muzika, onda ona tribina istaknuta di se plesalo i onda tu okolo plesu sam imao oko i

proguto u nizu. A ona je odavde bila Ogulinka, ona je završila malu maturu pa pošto otac joj je bio na željeznici radio strojovođa, onda je on nju namjestio pa je otišla u Zagreb parne lokomotive, morala se nekad tekućina stavljati u vodu jer je ona trošila mnogo vode, pa se onaj kamenac vatao i to je onda trebalo očistiti, al to se moralo dozirati određenu količinu prema tome i onda to je bilo laboratorij su imali, tri ženske su nutra radile tu mješavinu i sve i kontroliralo se posle kako, šta i tu je radila četiri godine. A ja sam, na sreću, prolazio tu jedanput s planinarenja i evo, zaplesao i otplesao. Ne, kontakte smo mi brzo razmenili. Jer ja sam bio, da žene vole, a i ona je bila za to prema tome, znate i same kako to ide. Najprvo otplesa pa se posle ide odglumiti na klupu. A tu je bilo i park i klupe pa se malo ide odmoriti pa slijedi zagrljaj pa poljubac i tako to.

P: Gdje ste se ženili? (11:50)

O: Ženili smo se u Zadru. Zato jer to je puno jeftinije, da smo se ovde ženili to nam je sto i bora trebalo doći na svadbu. To košta. A ovako lepo ona je tu digla izvad iz matine knjige rođenih, ja moje sve tamo iz Fužina i lepo ja sam odel do matičara, ona došla ošla, i eto. I imali smo lijepi brak, ponekad sam dolazio s njom dole dida rešadu pravi, ima onako brod, a divno pravi ribe sve onako komade, ovako išli smo iza Dugog Otoka. Ja nisam to, to on dobro roni, evo dao mi je tu amforu je izronio. A to se nesme, to je zaštićeno. On meni kaže ako vidimo policiju, a pošto on vodi tamo brod da ja to razbijem. A ja kažem, ne isplati se Ivane to razbijati, baci pa ćeš ti posle to izroniti van. On dobro roni, krasno, o lepo je ronio, krasno, bogati. I pomao je u Zadru kad su kanalizaciju radili, onda on je bio u tom krugu, a imao jednu žensku koja mu je davala potvrdu jer kad god se ide loviti ribe moraš imati ovako potvrdu priznati se. E onda oko nje se vrtio pa je dobio da nije trebalo.

P: Koji su najbitniji događaji vašeg života? (13:49-16:00)

O: Najbitnije događaje, pazi bio sam tri godine u Partizanima moreš mislit čega je tu sve bilo. Živijo! Tu sam apsorbirao uništavanje ušiju, kako se to tuče, ide i sve ostalo. Svašta sam jeo ko i svi drugi. Uglavnom sam bio Gorski kotar ili Lika. Trinaesta primorsko-goranska udarna devizija. A najgo, ovako što mi se jako usjeklo, uvek smo bili gladni pa je to tako onda bilo ušiju puno i sveostalo, a to smo uvek uši nakupiuli kad smo u Liku išli i Drežnicu, a kad smo dolazili ovamo u Gorski kotar onda tu je bilo ko željezničkih ložionica, krasna kupatila su željeznice imale, mada nije vozila željeznica, al kupatilo je radilo, onda tu smo eto očistili, oni su imali uređaj, škiljili smo se, pa su stavili di se odijelo stavi paru, svi se skinemo, to pokrepalo, bogati imalo je uši kolko oćeš i riješimo se vruga. Al dok ne dođem opet u Drežnicu, jedanput spavaš kod njih i gotovo je. E i tu Drežnici sam ja imao uživanje vidit kako Drežničani vode ljubav u jednom selu smo noćili tu smo nas dvojica bilo it ako dođe momak jedan njihov, to su dvoje djevojke on ovako legne na nešto i veli daj mi malo tuči uši u glavi i ona njemu tuče uši u glavi, al je to ašikovanje. Zamisli ti to, a? To je posao. Tiboga i ona lepo njemu tuče uši.

P: Mislite da mi mladi danas puno drugačije živimo nego ste vi? (16:00-21:52)

O: Ja mislim da smo mi bolje živili ovu nekakvu mladost, to je interesantno kod čoveka ko naprimer ovi Partizani to, to je gadno bilo. Prvo, natrčao sam se, evo baš od Ogulina sam bježao neke Vodice to iznad Senja kad su nas Romelove trupe koje su se povratil iz Sjeverne Afrike to su oklopne jedinice tu više zanoćile i tu smo bili na položaju... I tako smo Ogulin zafrkavali.... A to pri kraju rata isto smo bili gladni. A tu su stajali va vlaka, a mi smo išli otvarat. I mi optvorimo prvo i nutra je bio onaj dvopek, znaš i mi smo se svega toga najeli toga dvopeka i te vode. Kad otvaramo druge nutra vagone, a nutra šunke, to konzerve, više nismo mogli jest. Onda kolko sam mogo metnut u ruksak sam

metnio. Ali mi je teško u Partizanima bilo to me proganja do dana današnjeg. Bili su Istrane su mobilizirali jako iz Istre pa su dolazili mladi dečki, a Istra je bila jako bogata, samo se je dobro jelo i pilo kad smo posle rata bili u Istri. Šunke, vina i svega toga i onda da bi nekako sprečili to, jednim udarcem koga su uhvatili mladog dečkića, koji je htio pobeć za natrag u Istru i onda jednog dana nareda da se skupimo ovako u šumi ovako su nas složili, a njega su postavili ovde, iskopali bi jamu, ajde streljaj ovu mrcinu... A najteže mi je bilo nakon jedno desetak minuta iz te jame se jedan tako žalostan glas, tako nešto mama je zazvo, mene to proganja dan danas to streljanje. Eto to ja nisam, ma to je meni tako pred očima ja bi mogo svaki detalj načiniti tako za primer su streljali tog dečkića, jadnika koji veze nije ničim imao ni u Partizanima ni sve ko zna kako je došo, gladan, mokar si u Partizanima po šumi spavaš, za njega je to bio šok, jadnik išo doma i eto, to mi je najgore. Al inače, sve drugo mi inače nekako ljepše ostalo u tim Partizanima jer zahvaljujući tome što sam završio ja prije, baš do četrstprve godine malu maturu i onda otišo sam u Paertizane i onda u Brinju baš jednu večer, postojao je Botonjski bataljon svi koji su išli u Partizane mogli pa htjeli nešto bit tamo tu su se skupljali i odande su ih raspoređivali. I odande eto na moju sreću tu se formirao artiljerijski divizion trinaeste divizije, tada se još nije zvala udarna i navečer nas postroje i kažu ko ima više od osnovne škole nek dva koraka unapred. I nas jedno pet, šest izašlo je. Onda onaj kaže vodniku nekom, ajde vodi ih u divizion. Tako da sam ja otišao u artiljeriju, da sam ja bio u pješadiji sigurno bi poginuo. U pješadiji se strahovito gine, a mi smo uvijek bili otraga, a pošto nismo imali mnogo granata trebalo ih je štedit nismo baš jako gađali. I tako lepo sam ja rat fino dočekaao, kraj živ. Eto da nisam otišo tada i tako sam ja lepo tom baterijom, milina Božja

P: Biste li što promijenili u svome životu da možete? (24:40-26:40)

O: Pa ja ne znam dal bi ja što mijenjo, ja se ne mogu na svoj život potužiti. Evo zna on kako nam je lepo bilo, nas dvojica odemo jer to je vojni aerodrom bio, al ima i oni civilni avioni su sletali onda mi svako toliko odemo na piće pošto na aerodromu se ni smelo ništa alkoholnog da bude, al svako je imao flašu ovaj orehovac od Maraske. I svi su to znali, svi su znali. A mi smo tu, on ošel na letenju, a što ako bude ja moram platit tamo hiljadu kuna tebi za sprovod. I tako lepo smo živeli, ja se ne mogu potužiti, svega je lepog bilo. Lepo, ne mogu se što ja znam. Pa čujte ja se ne mogu potužit jer postoji jedna narodna poslovice, možda je i to kod vas. Onaj ko ne voli pjesmu, vino i žene ostane budala za cijeli život! Ja sam se držao te poslovice. I sve sam konzumirao. Tako je to, bilo svega i svačega.

P: Možete nama dati neki savjet za život? Evo sad sam reko, to vredi i za žene. To ni samo za muševce to i za žene vrijedi. I ne treba to u životu, bit će vam žao, treba iskoristit, ja sam sve u životu iskoristio što sam mogao.

5.6. Interpretacija iskaza Miljenka Pavešića

Prethodnim kazivačima postavljana su usmjerena pitanja tijekom intervjua koja su vodila ka sljedećem isplaniranom pitanju dok se kod ovog kazivača razgovor vodio većinom prema njegovim sjećanjima i najbitnijim životnim trenucima. Primijetilo se kako je rat na njega ostavio velik utjecaj, ali rat iz druge perspektive, perspektive vojnika-pilota, rat na koji kazivač gleda s aspekta gladi, snalaženja i bježanja. Rat iz ovog pogleda svodi se na preživljavanje i borbu s popratnim nedaćama- ušima, glađu.

Kazivačev stav prema mladosti izuzetno je pozitivan i lako mu se prisjetiti tog razdoblja koje u njemu izaziva sreću i poštovanje. Što se tiče predratnog stanja ispitanik se sjeća kako su se kao djeca zabavljali čineći razne psine. Kako je kazivač iz gorskih krajeva s radošću se prisjetio i snježnih radosti od kojih najviše skijanja i sanjkanja. Za razliku od prethodnih kazivača čije obitelji nisu imale obilje hrane i pića, ovaj kazivač nije osjetio nestašicu gladi u mladosti. I zabave su bile drugačije. U njegovoj mladosti postojale su organizirane zabave po društvenim domovima gdje su se okupljali svi seljaci, bilo je i pjesme i plesa. Zanimljiv detalj je kako su se za blagdan Nove godine pjevale pjesme o životima drugih ljudi, običnih ljudi iz tih krajeva koje su svi poznavali. Anegdote iz svakidašnjeg života pretakale su se u stihove te su se ljudi na taj način zabavljali. Što se tiče obreda ženidbe, ne osjeća se neka svečanost za razliku od prethodna dva kazivača. Ovaj obred ženidbe odvijao se daleko od obiteljskog doma, nije bio na toj razini kao kod prethodna dva kazivača. Kada kazivač opisuje najbitnije događaje iz svojega života osvrće se na razdoblje rata i vlastito pridruživanje odredu Partizana.

Primjećujemo kako kazivač voli i poštuje svoju mladost, sa srećom je se prisjeća, čak napominje kako se onovremeno bolje živjelo i kako su mladi bili opušteniji. Osjeća se jedan izuzetno pozitivan stav prema životu, nema žaljenja za prošlosti kao kod kazivačice, već se cijeni svaki trenutak bio on loš ili dobar.

Kazivač navodi kako bi sve ponovo proživio i ističe svoj savjet za dobar i sretan život. Kako je puno putovao ne može se izdvojiti neka tradicija koja osjetno odudara od današnjih. Zanimljivo je što kazivač smatra kako se prije bolje živjelo i ponosan je na svoju prošlost. Element koji se ne smije izostaviti jest njegova rečenica da ništa iz prošlosti ne bi mijenjao što sugerira izrazito zadovoljstvo i zahvalnost nad proživljenim te ostvarenje ego integriteta. Također, postavlja se pitanje koliko ljudi njegovih godina i starije životne dobi može reći isto?

Kazivač je najviše fokusiran na anegdote iz mladosti i pamti većinom sretne trenutke. Zanimljivo je kako to i *naglašava o krasno, o kako lepo..., Oh, kako smo mi lijepo živjeli u mladosti.* Takvim je izrazima jasno dao do znanja da izuzetno cijeni svoju bogatu prošlost i ne žali ni za čime. Što se tiče provedene lingvostilističke analize, prilikom odgovora na postavljeno pitanje, rečenice često počinje pokaznom zamjenicom *to (To smo bili; To je tako; to je najbolji...)* Primjećuje se i učestalo ponavljanje veznika *i* zajedno s prilogom *onda* kao i kod ostala dva kazivača. Specifičnost izraza kod ovog kazivača primjećuje se u njegovoj upotrebi stanke kako bi se prisjetio. On ponavlja postavljeno pitanje, radi stanku te odgovor započinje istom riječju kojom je pitanje završeno (*Ženu? Ženu sam upoznao...*) Uzvici *oh, o* karakteristični su kod ovog kazivača koji uvijek ističe uživanje u prošlosti te sugerira nostalgčnost. U istim rečenicama ponavlja izraze radi naglašavanja (*On dobro roni, krasno, o lepo je ronio, krasno.*) Specifičnost govora ovog kazivača očituje se i u započinjanju rečenica sa suprotnim veznicima *a* i *ali* (*A ona...; A ja sam...; A tu je bilo...; A ovako lepo...; Ali mi je teško...; A najteže mi je bilo...; Al inače...*) Kazivač ponavlja i rečenicu *Tako je to bilo, svega i svačega* kao zaključnu u odgovoru. Ovaj kazivač govori najbliže standardu, ali ipak su zamjetni specifični izrazi: *najprvo, prasce, sneg, gazderica, obšin, dida, rešadu...*

6. Poredbeni elementi kazivanja

Uzmu li se u obzir sva tri kazivanja, može se povući poredbena linija između događaja o kojima kazuju svi kazivači.

Osvrnemo li se na način zabave svih kazivača, kazivač Miljenko Pavešić jedini je imao oblik zabave sličan današnjem. Kazivač Josip Polančec ne sjeća se nikakvih zabava osim za proslavu Nove godine te izlaska u kino jednom do dva puta godišnje. Kazivačica Anica Matijašec spominje kako su seoske zabave postojale, ali zabave na koje su većinom išli muškarci dok se ona s ostalim djevojkama svoje dobi zabavljala proučavajući prirodu. Odmak od spomenutih nudi kazivač Miljenko Pavešić koji se jasno sjeća velikih seoskih zabava sa sviračima i mnoštvom ljudi. Zanimljivo je kako se sjeća i načina na koji su ljudi indirektno zadirkivali jedni druge- takozvano otpjevanim *vrapcem*; pjesmicom koja se gradila i otpjevala na temelju priča o životima drugih ljudi.

Pogledaju li se igre iz doba mladosti, također nailazimo na raskorak između kazivača. Kazivač Josip Polančec sjeća se kako su seoska djeca sama sebi načinila loptu-*krpenjaču* od više para čarapa. Nije imao previše vremena za igru jer je i kao dijete obavljao razne kućanske poslove i sjeća se kako se uvijek radilo. Kazivačica Anica Matijašec sjeća se bezbrižnog djetinjstva na selu što uključuje igranje po raznim livadama s brojnom braćom i sestrama te je primjetna doza kreativnosti i snalažljivost. Također, kazivačica naglašava kako su često pjevali i plesali, a sjećanje na pjesmu i točne riječi pjesme govori nam koliko joj je taj dio mladosti mnogo značio. Kazivač Miljenko Pavešić kao način zabave ističe skijanje od skija koje su se same izrađivale te pravljenje različitih psina. Sva tri kazivača nude nam drugačiji uvid u način zabave u istom vremenskom razdoblju što nam sugerira opću sliku zabave mladih ljudi koja se vidno teritorijalno razlikovala.

Muški kazivači pridali su važnost i načinu slavljenja blagdana, a iščitavanjem transkripcija istih uviđa se ogroman raskorak u tradicijama. Jedan kazivač gotovo da nije imao što za jesti te ističe religioznu notu blagdana te izvodi zanimljiv zaključak kako se prije Uskrsa postilo ne samo iz religioznih razloga, već i zato što je vladalo siromaštvo. Kod kazivača Miljenka Pavešića slavljenje blagdana ide u drugu krajnost- raskoš. Lako je uočiti kako su načini slavljenja blagdana puno veći trag ostavili na ispitaniku Josipu Polančecu koji vuče paralelnu liniju s današnjim načinom i ukazuje na veliko siromaštvo. Kazivačica ne nudi pogled u tradiciju slavljenja blagdana što se tiče načina i bogatstva ili siromaštva, već se sjeća kako su se za Novu godinu izrađivale ruže od krep papira koje su se nosile na bunar kako bi prizvali sreću u novoj godini i imali pitku vodu .

7. Zaključak

Usmena predaja kao povijest o životu proizlazi iz usmene povijesti (snimljeni intervjui) i nudi niz različitosti tako da ljudi svih dobi mogu primijeniti metode ispitivanja i slušanja kako bi učili o povijesti i pričama iz povijesti. Dobivenu priču možemo povezati s terminom „povijest o životu“ i „životne priče“ jer je riječ o kazivanjima pojedinaca koja se pripovijedaju u svrhu istraživanja.

Kako bi istraživanje bilo uspješno, ispitivač je pomno formulirao pitanja za kazivača, vodio ga tijekom razgovora te pažljivo dokumentirao izrečeno. Nakon dokumentiranog zvučnog zapisa slijedio je najteži dio- izdvojiti relevantne priče koje odgovaraju temi rada. Preslušavanjem snimaka zaključilo se koji će se dio transkribirati i dalje analizirati. Uočavale su se mnogobrojne razlike u iskazima; teritorijalne, tematske, razlike u govoru i pristupu osobnoj povijesti.

Prethodno postavljen cilj istraživanja koji se trebao dobiti kazivanjem bio je saznati što više o mladosti kazivača. Pitanja su se vodila od onih osobnih preko ljubavnog života do igara i načina zabave, slavljenja blagdana. Svaki kazivač pokazao je otvorenost i spremnost ka intervjuu te je sam dodao neke vrijedne cjeline.

Nakon provedene interpretacije iskaza sva tri kazivača okrenulo se sadržajnom aspektu iskaza. Primijetile su se razlike u njihovim životima. Kako su sva tri ispitanika iz različitih krajeva Hrvatske, sukladno tome različiti su i njihovi običaji koji su smješteni u onodobni kulturni kontekst koji je najviše primjetan prilikom analize slavljenja blagdana. Kod kazivača se vidi veliki odmak po pitanju tradicije. Usporede li se kazivanja može se zaključiti odudardni segment kod svakog kazivača. Kod kazivača Josipa Polančeca slavljenje blagdana vuče religioznu notu i siromaštvo, kazivač Miljenko Pavešić ne nudi prevelik odmak od današnje tradicije što se tiče slavljenja blagdana dok

kazivačica Anica Matijašec nudi sasvim drugi aspekt slavljenja blagdana i običaja jasnim kazivanjem i sjećanjem, čak i pjevanjem ondašnjih pjesmica.

Igre u djetinjstvu razlikovni su element kada se govori o nostalgiji. U tom pogledu za taj vid djetinjstva najviše je vezana kazivačica koja ih opisuje detaljno dok muški kazivači nisu s tolikim entuzijazmom ispričali način na koji su se igrali. Kod svih kazivača da se iščitati pozitivan stav prema prošlosti i tradiciji, a nostalgija se najviše osjeća kod kazivačice Anice Matijašec i kazivača Miljenka Pavešića. Zanimljivo je kako se niti jednom ispitaniku nije bilo teško prisjetiti pojedinih događaja i običaja iako se od njih tražilo da iznesu svoju prošlost otprije više od pola stoljeća. Otvorili su svoje „prozore u dušu“, prozore u prošlost. Iznijeli su različita gledišta, različite osobne povijesti i životne priče koje su današnjim mladima koji žive u izobilju nezamislive.

Analizirao se i formalni aspekt iskaza. Kod načina izražavanja kazivača iščitala se i rodna određenost iskaza. Kazivačica Anica Matijašec više prepričava obiteljske odnose, dječje igre, poklanja više pažnje načinu odijevanja i odnosu s ljudima u svojoj okolini te prenosi više detalja no kazivači. Kod nje se vidno ističe moć zapažanja i sjećanja na detalje iz mladosti. Kazivači događaje pripovijedaju linearno- kronološki; ističu kako su se sami snašli, nema toliko emocionalne nabijenosti u iskazu, ali ekspresivnije naglašavaju i prenose iskustva; ponajviše što se tiče iskustva osamostaljivanja, društvenog statusa itd. Kod kazivačice se primjećuje jedna emocionalna nota povezanosti sa svojom poviješću, gotovo se osjeća da žali za tim vremenima koja su joj bila najljepši period života. Kod kazivača Josipa Polančeca osjeća se poštovanje prema onom vremenu, ali sa sadašnjeg aspekta i primjetno je naglašavanje ondašnjeg siromaštva i prevladavanje istog. Kazivač Miljenko Pavešić iskazuje poštovanje prema mladosti, ali i prema svakom idućem periodu svoga života i ništa u životu ne bi mijenjao. Kod njega se najviše osjeća ostvarenje svega što je u životu želio, iskaz odlikuje veselim tonom i zadovoljstvom kazivača.

Može se zaključiti kako se za ovaj rad radilo s dobrim kazivačima; onima koji se dobro sjećaju djetinjstva. I Marković navodi kako su *dugo bili poželjniji stariji pripovjedači koji dulje žive i više pamte* (Marković 2012 : 280). Kazivanja su dala rezultate koji su bili zanimljivi za promatranje. Saznalo se o događajima koji postoje i danas, ali u bitno izmijenjenom obliku. Djeca se i danas igraju, iako sve manje i manje, a pogotovo ne u prirodi i na način kako se se igrali kazivači. Slave se blagdani, ljudi primaju sakrament ženidbe. Mora se uočiti kako kroz oči kazivača čini kako je sve prije bilo ljepše, jednostavnije, autohtonije i različitije što se vidjelo iz samih iskaza. Sve navedeno ukazuje nam na pitanje nostalgije.

Promotri li se ispričano usporedno s Nesserovim koncepcijama sebstva najviše su istaknuta područja ekološko, prošireno i konceptualno sebstvo. Svi kazivači orijentirani su na okolinu koja ih je okruživala, primjetno je njihovo zapažanje ondašnje okoline što se iščitava iz opisa, sagledavanje specifičnih iskustava dokaz je orijentiranosti ka proširenom sebstvu, a informacije o društvenim ulogama i samoopažanje te naposljetku zaključivanje o sebi govore nam s aspekta konceptualnog sebstva. Važan je proces građenja pamćenja od strukture diskursa koji je komunikacijski čin s utjecajem na strukturu sjećanja koje dalje utječe i budi neko novo sjećanje. Takav ciklički proces stvara ono što se ovim radom dobilo- životne priče.

Uloga je usmenog povjesničara u ovome radu bila napraviti zapise za buduće generacije što je rad i pokazao. Treba se uzeti u obzir da se daljnja istraživanja prošlosti ne mogu temeljiti samo na ovim pričama jer ispričane osobne povijesti i kazivanja možda relevantna kako bi se dobila uopćena slika društva određenog podneblja.

8. Sažetak

U svrhu rekonstrukcije prošlosti i dokumentiranja iste nastao je ovaj rad kojemu je glavna metoda bila sakupljanje različitih iskaza i iskustava te njihovo proučavanje i analiziranje.

Temelj i početni korak istraživačkog pristupa ovome radu bilo je sastavljanje pitanja. Na terenu se provelo intervjuiranje kazivača i pristup konceptu životne povijest kao folklornom žanru. Po uzoru na usmene povjesničare i ovaj rad poštivao je maksimu kako su svakodnevne sjećanja „običnih“ ljudi povijesno relevantna. U to se neminovno upliće koncept sjećanja u autobiografskog pamćenja. Teorija se provela i u praksi te su se kazivanja dobila prilikom terenskih istraživanja i bilježenja tonskih zapisa tri različita kazivača. Nakon što se intervjuiranje provelo i dokumentiralo izabrali su se dijelovi intervjua koji su relevantni za proučavanje same teme rada. Odabrani dijelovi transkribirani su i interpretirani.

Interpretacije kazivanja provele su se na više razina: tematskoj, jezičnoj, sadržajnoj, značenjskoj i poredbenoj. Sadržajna komponenta kod svih kazivača odnosi se na unaprijed pripremljena pitanja te je kod svih kazivanja bila gotovo jednaka. Saznale su se osobne povijesti kazivača, sve od načina igranja i slavljenja blagdana do ženidbe. Tematska i jezična komponenta dale su nam uvid u ondašnju tradiciju i usmjerile ka značenjskoj i poredbenoj komponenti.

Pogled u jezičnu komponentu bazirao se na analizi korištenih rečenica, fraza, kolokvijalnih izraza, načinu isticanja i skretanja pažnje na neke dijelove koji kazivači smatraju važnima. Kod svakog kazivača uočilo se ono što je specifično njegovu formalnome izrazu.

Prilikom određivanja značenja dokumentiranog paralelno se radila usporedba na dvije razine: usporedba među kazivanjima i usporedba s današnjom

tradicijom. Tako su se još više uočile razlike između priča i izraza kazivača. Obratila se pažnja i na pitanje nostalgije.

Cilj je rada bio napraviti konkretne bilješke na kojima se može provoditi neko daljnje istraživanje.

Prijevod diplomskog rada na engleski jezik: *Everyday and life story*

9. Ključne riječi

usmena povijest, folklor, kazivanje, sjećanje, terensko istraživanje

10. Popis literature

- **Izvori**

Kazivač 1: Josip Polančec, rođen 06.7.1937., Mihovljan, otac Toma, majka Ana, r. Pljukovec

Audio zapis: 09.4.2012., Varaždin

Trajanje audio zapisa: 16 min, 33 sek

Kazivač 2: Anica Matijašec, r. Skok, 28.6.1931., Gornja Voća, otac Ivan, majka Ana

Audio zapis: 27.8.2012., Varaždin

Trajanje audio zapisa: 11 min, 28 sek

Kazivač 3: Miljenko Pavešić, rođen 01.9.1926., Vrata

Audio zapis: 19.11.2014., Ogulin

Trajanje audio zapisa: 46 min, 10 sek

Literatura

- Banov- Depope Estela, *Suodnosi usmene i pisane književnosti*, Rijeka, HFD, 2005.
- Banov- Depope Estela, *Zvuci i znaci*, Zagreb, LEYKAM International, 2011.
- Bascom, William R., *Četiri funkcije folklora*, Zagreb, AGM, 2010. u *Folkloristička čitanka* str. 69-89
- Ben- Amos, Dan, *Prema definiciji folkora u kontekstu*, Zagreb, AGM, 2010. u *Folkloristička čitanka* str. 121-137
- Bošković- Stulli Maja, *O usmenoj tradiciji i životu*, Zagreb, Konzor, 1999.
- Bošković- Stulli Maja, *Priče i pričanje*, Zagreb, MH, 1997.
- Bošković- Stulli Maja, *Usmena književnost kao umjetnost riječi*, Zagreb, Mladost, 1975.

- Bošković- Stulli Maja, *Usmena književnost nekad i danas*, Beograd, PROSVETA, 1983.
- Bošković- Stulli Maja, *Usmeno pjesništvo u obzorju književnosti*, Zagreb, Nakladni zavod MH, 1984.
- Bošković- Stulli Maja, Zečević Divna, *Usmena i pučka književnost u Povijest hrvatske književnosti*, Zagreb, LIBER, 1978.
- Bošković-Stulli Maja, „Pričanja o životu (Iz problematike suvremenih usmenoknjiževnih vrsta)“, *Narodna umjetnost*, 1988., S.I.2., str. 11-42, Zagreb
- Breakwell Glynis M., *Vještine vođenja intervjua*, Zagreb, SLAP, 2001.
- Čapo Jasna, Gulin Zrnić Valentina , *Hrvatska svakodnevnica: entografije vremena i prostora*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 2013.
- Čapo Žmegač J., Gulin Zrnić, V.i dr., *Etnologija bliskoga: Poetika i politika suvremenih terenskih istraživanja*, Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb, 2013.
- Čupek Hamill Mirjana, „Arhivistika i usmena povijest“, *Arhivski vjesnik*, 2002, br. 45, str. 219-236
- Dundes, Alan, *Tekstura, tekst i kontekst*, Zagreb, AGM, 2010. u *Folkloristička čitanka* str. 91-105
- Dundes, Alan, *Folkloristika u 21. stoljeću*, Zagreb, AGM, 2010. u *Folkloristička čitanka* str. 265-296
- Gačić Milica, *Pisanje znanstvenih i stručnih radova*, Zagreb, Školska knjiga, 2012.

- Gramsci, Antonio, *Bilješke o folkloru*, Zagreb, AGM, 2010. u *Folkloristička čitanka* str. 61-68
- Grbić, Jadranka, „Poetika i politika suvremenih terenskih istraživanja“, *Etnološka tribina*, 2006., br. 29, str. 223-225
- Gross Mirjana, *Suvremena histiografija*, Zagreb, NOVI LIBER, 1996.
- Hameršak Mirjana, Marjanović Suzana, *Folkloristička čitanka*, Zagreb, AGM, 2010.
- *Introduction to Oral History*, dostupno s <http://www.baylor.edu>, posjet 10. studeni 2014.
- Jamrešić Kirin Renata, „Svjedočenje i povijesno pamćenje“, *Narodna umjetnost*, 1995., br. 32/2, str. 165-185
- Jolles André, *Jednostavni oblici*, Zagreb, MH, 2000.
- Kolić Sanja, *Priče iz Ogulina*, Zagreb, Turistička zajednica grada Ogulina, 2012.
- Leček Suzana, „Usmena povijest- povijest ili etnologija?“, *Časopis za suvremenu povijest*, 2001., br. 33, str. 149-154
- Lozica Ivan, *Zapisano i napisano: folkloristički spisi*, Zagreb, AGM, 2008.
- Marković Jelena, *Pričanja o djetinjstvu*, Zagreb, Biblioteka nova etnografija, 2012.
- Orlić Olga, „Kako metodu usmene povijesti/oral history uklipiti u muzejsku izložbu?“, *Etnološka tribina*, Zagreb, br. 29, vol. 36, str. 151-159, 2006.

- Rihtman- Auguštin Dunja, *Etnologija naše svakodnevnice*, Zagreb, Školska knjiga, 1988.
- Thoms, William John, *Folklor*, Zagreb, AGM, 2010. u *Folkloristička čitanka* str. 25-29
- Velčić Mirna, *Otisak priče*, Zagreb, August Cesarec, 1991.
- Velički Vladimira, *Pričanje priča-stvaranje priča; povratak izgubljenom govoru*, Zagreb, ALFA, 2013.